

Guillielmus Postellus Barentonius

A föníciai betűkről, azaz a latin
és a görög nyelv régi
betűformáiról, azok legőszibb
eredetéről és használatáról...

 Rationem esse tanto
perfectiorem, quan-
to paucioribus plu-
ra comprehenderit æqua-
li atque maior prolixitas fa-
cilitate, neminem ambige-
re iudicari. Quo itaque

JORDAN-ATLANTI

2008

Guillielmus Postellus Barentonius

A föníciai betűkről, azaz a latin
és a görög nyelv régi
betűformáiról, azok legősibb
eredetéről és használatáról...

 Rationem esse tanto
perfectiorem, quan-
to paucioribus plu-
ra comprehenderit æqua-
li atque maior prolixitas fa-
cilitate, neminem ambige-
re iudicari. Quo itaque

JORDAN-ATLANTI

2008

Fordította: Dán Róbert
Szerkesztette, jegyzetek, utószó: Frank Dénes Dániel
Szöveggondozás: Gyurcsó Júlia
Szaklektor: Brian Wilson
Typográfia: Király Nyomda Kft.
Digitalizálás, grafika: Király Nyomda Kft.

© Jordan Euro-Atlanti Kiadó, 2006

Jordan Euro-Atlanti Kiadó
Budapest, I. Batthyány u. 65. 1012
Telefon (+36-1) 20-11-20-9
Felelős kiadó: Jordán Eszter
E-mail: eszterjordan@yahoo.com

ISBN: 978-963-06-4324-5

PRINTED IN HUNGARY

Tartalom:

Postellus Barentonius, De Foenicum literis, seu de prisco Latinae et Graecae linguae caractere, ejusque antiquissima origine (fakszimile kiadás)	5–66
Guillielmus Postellus Barentonius, A föníciai betűkről, azaz a latin és a görög nyelv régi betűformáiról, azok legőszibb eredetéről és használatáról	67
Jegyzetek	87
A Francia Követség konstantinápolyi diplomatája (1536) és a föníciai betűk	89
Bibliográfia	96

De Foenicum literis, seu de prisco Latinae
et Graecae linguae caractere, ejusque
antiquissima origine... (Paris 1552)

DE FœNICVM LITE-
ris, seu de prisco Latina & Græca lin-
guæ caractere, cuiusq; antiquissima ori-
gine & usu, Commentatiuncula,

Guilielmo Postello Barentonio authore.

Vnde loquendi & linguæ origo.

VT ratione voluit
prouidētia homi-
nem à cæteris se-
cerni animãtib⁹,
ita & linguæ loquendive v-
su ab iisdem segregasse fatē-
tur, quotquot ipsius naturã
diligentius perpendere fat-
euerunt: ita vt non minus a-
nimal locutorium locutio-

A nísve

DE FOENICVM

nīſve capax, quàm rationale
ipſum hominem vocare poſ
ſis, vt Græcū nomen *ῥησιγόν*
nobis vna voce ſignificat.
Sicut enim videm⁹, licet ho
mines vniuerſi ratione ſint
donati, tamen niſi conuer
ſatiōe, vſu & cultu, ipſius ra
tionis igniculos excitēt, pa
rū differre à cēteris animan
tib⁹, ſic & locutio ipſa ea na
tura eſt, vt nō niſi ex crebro
vocis vſitatē auditu, rationē
ad rerum nomenclaturam
aptato poſſit haberi. Locu
tio enim nil aliud eſt, quàm
rationis quædam praxis ex
anima

CHARACT.

ánima ad externum auditus sensum deducta. Clarū itaque est, quod vt primus homo diuinitus rationis vsum ab ipso ortu accepit, ita & loquēdi nuncupandique vniuersas & singulas huius tēpli naturæ partes munus miraculose recepit.

Quum enim exercitatione & vſu tam ratio quàm locutio in nobis sensim de potētia in actum deducatur, clarum est illum à quo ortum vniuersi ducunt, & rem ipsam & eius vsum, vt in posteros transfunderet, diuini

A ii tus

DE FOENICVM

tus & doctrina supernaturali recepisse.

An lingua vna olim fuerit, & quanam sit.

Emini recta ratione
vtēti dubium esse po
test, quin sicut vnicū
esse genus hominum vide
mus & non plura, sicut vnū
mundum & nō plures, vnū
Deum & non plures, ita sit
necesse, vt olim à mūdi prin
cipio, aut ex quo intellectus
numerator in humani cor
poris carcere clausus dedit
temporis sui motus nume
ros, fuerit vnica lingua &
non

CHARACT.

non plures, qua vna ducē in hoc mūdo, veluti in vna domo magna, homines ad inuicem suam politiam conuersationē in vnius Dei laudem exercerēt, rationis-que aculeos in se mutuò trāsfunderēt. Siquidem frustra Deus & natura per plura fecisset, quod posset fieri per pauciora. Vnicaverò lingua vnico hominum generi satis ab initio fuit, imò plures impedimēto fuissent. Quæ autem illa fuerit, nobis hodie & cognitu perdifficile & inuestigatu impossibile,

A iij nisi

DE FœNICVM

nisi diuini iuris ratio nobis
exponeret. Constat Plinio,
Mela, Herodoto, & mul-
tis in hanc sententiam autho-
ribus, Fœnicum literas aut
æternas, vt vocant, aut tam
antiquas fuisse, vt earum o-
rigines sint omnium litera-
rum memoriam supergres-
sæ. At quum videamus Dei
summi omnipotentia fa-
ctum fuisse, vt licet sit nunc
impiorum Atheorumq; sum-
ma cohors in orbe terrarum,
tamen eò sunt diuinitus cõ-
ductæ coactæque maximæ
totius orbis potetiae, vt non
possint

CHARACT.

possint alia ratione in suos exercere imperia, nisi iurent principes in sacrosancta religionis Christianæ Mosai- cam absolutè adimplentis præscripta. Quum itaq; sit necesse, ut duce summa potentia mundi, quæ nunc in Christianismo versatur, sacra historia primariâ in auctoritate fidem faciat, constetque tam ratione etymi quàm historica narratione primam illam sanctâ inque linguâ esse, in qua primum & sacra scriptura est exarata, & priscorum patrum lo-
A iiij corum.

DE FOENICVM

corúmque nomina sunt ex-
posita, nemini dubium re-
líquitur, quin Hebraïca san-
ctæve aut Fœnix lingua sit il-
la *ἁγία* *ἡ* *ἑβραϊκή* diuinitúve inspi-
rata primo homini, quæ pri-
mò fuerat toti generi huma-
no in vfu . Etymologiæ sa-
crę veteris testamenti in nul-
la alia lingua mūdi habent
suæ veritatis etymologicæ
rationem, quàm in Hebraï-
ca, si pauca vocabula exci-
pias, vt in Galaad videtur, v-
bi Chaldaïca adfertur, aut
Manhu, vbi Arabica expri-
mitur, eo q̃ illę duę sunt in-
ter

CHARACT.

ter Hebraicæ alumnas primaria. Constat verò Decalogum fuisse cœlitus in Hebraica lingua scriptum cum toto veteri testamēto. Sacra itaque Plinianę & humanę authoritati in hoc cōsonāt, quod Fœnicum lingua & literæ fuêre in primo mundi vſu. nam Fœnicia, Syria sancta & Iudæa, regnū est Hebraïci sermonis. Ideo primus locus sacer mūdi ad sepulchrum Adami ibidē est. propterea terra est diuinitus ad illius linguæ vſum electa. Idcirco prim⁹ cœli aspectus,

DE FOENICVM

Etus in eam prouinciā incumbit, vt cœlestia diuinis per omnia quadrent, & illūstrēt eam regionem, in qua instauratus & fundatus est diuinæ linguæ vsus, vnde fons sacrorum & Christi proprietas.

Quonam charactere scripta sit prima lingua mundi, siue Hebræa.

Modū esset arduū diuinæ prouidentię, curam quam de rebus humanis habet ostendere, qui summus est totius literarij negocij scopus, imò ipsius mundi finis & causa primaria,

CHARACT.

ria, nisi ipsarum literarum memoriam nobis antea ceterorum seculorum res exponerent. Multo verò esset difficilius, imò pene impossibile rerum singulis seculis gestarum memoriam nostri seculi usuræ aptasse, nisi illæ ipsæ eadem literæ sicut & prouidentia, sic & hominum gesta factaq; nobis explicarēt. Seruatur autem monumenta antiquitatis, aut historia, aut numismatis, inscriptionibusve, aut præsentis rerum conditione. Historiæ & inscriptionū modus satis est
cogni-

DE FOENICVM

cognitus. Præfens autem rerum cōditio ad historicam fidem faciens eiusmodi est, ut, verbi gratia, de re mihi proposita dicā, si quis nunquam vlla literarum memoria de Samaritanis audiisset (quod & de quibusvis populis & reb' antea nō notis est cōmune) & in Syria videret in vrbe Sichē esse Iudæos homines, qui proprio linguæ caractere, lege Moisaica solum, incognitis aut repudiatis aliis sacrorum veteris testamēti libris in suis sacris vtantur, qui hæc primo

CHARACT.

mo videret, colligeret necesse-
sario gentem esse antiquissi-
mam in Iudæorum genere,
& quæ antequam cæteri sa-
crorū libri scriberētur pro-
barentur, iam à cæteris lu-
dæis defecisset. Quū enim vi-
deātur Iudæi cōmunes Thal-
mudicis sanctionibus irre-
titi, & Carāini qui repudia-
tis omnino glossematibus
neotericis, summo adiucē
odio in Iudaïsimo persistūt:
hoc tamen habere commu-
ne, ut vnà cum Mose etiam
libros omnes canonicos ꝑ
canonicis habeant, qui sunt
in

DE FORNICVM

in lingua Hebraïca nunc superstites, & communi vſitâtoque charactere vtâtur: Samaritani autem differêti ſolum charactere quinque libros Moſis omnino iſdem verbis & ſententiis atque alij habeant, neceſſe eſt (nec enim vnquam repudiari ſolent libri ſacri ſemel in religione probati, quandiu extant & habêtur incorrupti) vt iam ab ipſo legiſlationis tempore literę Samaritanorum extiterint & fuerint in vſu communi, antequam qui nunc extant publicè & in po-

CHARACT.

in populari usu extarent.
Nā opus est ex præsentire-
rum conditione hoc colli-
gere, ut antequam essent alij
libri pro sacris recepti, & a-
lio charactere exarati, ut nō
tantum Samaritani, sed &
Iudæi veri, qui domū regni
David sunt secuti, hos cha-
racteres habuerint, ut & ipsi
affirmāt Samaritani, qui in
hac re nullam de mēdacio,
si committerent, utilitatem
traherent. Hæc igitur sit pri-
ma probationis pars tam ex
communi rerum conditio-
ne & iudicio tracta, quàm
ab

DE FOENICVM

ab ipſorū Samaritanorum
ore affirmata. Si quidem
ſingulis populis de ſuis re-
bus tractatibus aut referen-
tibus magis eſt credendum,
quàm aliis. Quod ſi cōſona
cæteris hitoriis affirmare vi-
dentur, dubiū non eſt, quin
veriſſima referant. Conſtat
vnius diui Hieronymi ſen-
tētia, ſuo ſeculo iam ante cir-
citer ducentos & mille an-
nos exacto, eoſdem Samari-
tanos media in Iudæa ha-
buiſſe probaſſeque tantum
quinque Moſis libros codē
atque cæteri Iudæi characte-
rum

CHARACT.

rum numero, sono, & nomine: sed figura tantum differente descriptos. Vnde scripta historia commune approbat iudicium. Quū autem Ierosolymam non tantū Historiæ sacræ asseueratione, sed vnius Plinij (qui instar omnium authorum humanitatis in hac re mihi est) sentētia constet fuisse omnium vrbiū Oriētis clarissimam, vt in qua regnum Iudaicum omni excellentiæ genere floruit, vnde & monetæ & numismatū vsum habuisse, quū maximè floreret

B certū

DE FOENICVM

certum est, nullum potest esse dubium, quin illius monetæ numismatū characteres fuerint ipsi regno, cuius sedes Ierosolymis erat posita communes. Licet itaque nunc habeant nobis vulgo notos characteres in sacris, & Samaritanos planè ignorent, tamen ex numismatib' illis quæ assidue in rudibus ruinæ Ierosolymitanæ reperiuntur, videtur^v illis omnibus olim fuisse idem character communis, qui nunc solis Samaritanis in usu superest. Nā præter argētea &
aurea

CHARACT.

aurea præclara numismata,
q̄ videre in ea lingua licuit,
Ierofolymis vidi ærea & cō
munia innumera, in quibus
omnibus, hoc est commu-
ne, quod & Ierusalem ipsam
laudant, quæ ipsis Samari-
tanis semper post Solomo-
nis tempora fuit exosa, & va-
sculum Mannæ ex vna par-
te, & altera virgam Aaron
vti res summè ī lege memo-
rabiles insculptas habent.

Quum itaque reges Israel
qui nunquam consentire in
adorationis loco cum regi-
bus Iuda voluerunt, & sibi

B ij in

DE FOENICV

in Samaria vel Sichē regni
basim fundarunt, nūquam
celebrarint Ierusalem, & ta-
men in eo charactere quo
nūc soli Samaritani, q̄ sunt
decē tribuum Israëlitarum
reliquiæ vtūtur, inueniatur
celebrata Ierusalē, opus est,
vt in vsu communi in regno
Iudæ fuerint, & per conse-
quēs omnibus olim Iudæis
communes.

Vnde ortū habent qui nunc sunt cha-
racteres inter Iudæos, & quam ra-
tione Samaritanis Fœnicibúsve sint
substituti in vsu publico.

Onstāti Samaritano-
rum fide, historia &
numif-

CHARACT.

numismatis certū fit, quòd
vſus Samaritani Foenicíſve
characteris fuerit publicus,
qui autem nunc in vſu eſt,
in nullis vetuſtis numismati-
bus videtur, quare meritò
dubitatur fuerit in vſu & re-
rum natura nécne, Moſis té-
poribus. Sed hoc dubij tol-
lit omnino hiſtoria à Moſis
temporibus, ad noſtra vſ-
que tempora fideliter con-
ſeruata, & veluti ſacroſan-
ctū myſterium per Septua-
gintaduorū ſeniorum ſecre-
tioris ſenſus legis cōſeruato-
rum manus ad nos vſq; de-

B iij ducta

DE FOENICVM

ducta, in qua sic scriptum legitur, **מִם סִתְּמָה וּסְמָךְ בְּלִחוֹת, בְּנִסְיָן דָּוִו.** Mem setumah ve samech beluchoth benifaiō hauu. Hoc est, Mē clausum & Samech in tabulis cum miraculo erant. In primis enim tabulis, quas Moses visa populi sui idololatria fregit, certissima omnium & antiquorum & recētiorum interpretum fide constat, ut visus tunc docuit, fuisse ita diuinitus inscriptas tabulas aut decalogū in illis, ut sculptura literarum omnino ab vna parte tabulæ ad aliā penetraret

CHARACT.

netraret miraculosissimè.
Sed omnia miracula eius
scripturæ excedebat illud
quod Mem finale, quæ est li-
tera omnino clausa, & Sa-
mech, quæ est litera itidem
omnino clausa, sui medium
vti illud altum, quod in ip-
sius O medio videtur, mira-
culose in aëre sine vlla adhæ-
rentia cum tabulis seruabāt.
Quare comminutis aliis li-
teris, illæ duæ integræ remā-
serunt. Quum hæc ita con-
stantissimè sint scripta, &
per manus tradita in Septua-
gintaduo auditorum Mo-
B iiij sis

DE FOENICVM

sis senatu perpetuò & cōstet
 in nulla alia totius Orientis
 lingua, aut mem finale ha-
 beri, aut ipsum samech esse
 rotundū & simile ipsi mem
 finali siue clauso, nisi in ea lī
 gua qua comuniter vtimur
 in sacris Moseos libris, certū
 est fuisse penes Mosem duas
 linguas aut saltem caracte-
 res, Primam nobilissimám-
 que, quæ cœlitus in tabulis
 est exarata, & communem
 popularémq;, quæ ipsa nūc
 est Samaritana, olim fuit Fœ-
 nix, & in vsu Reip. Iudaicæ
 communis. Quæ diuinitus
fuit

CHARACT.

fuit in scripta, est plenissima
mysteriis, & omnino ex so-
lo Iod cōposita, ut est in pla-
citis auditorum Mosis, &
ut suo loco monstrabitur.

Vnde est & Syriacę & Ara-
bicę, quę ex ea degenerarūt,
parens. Altera autem & po-
pularis veręque Fœnix, de-
dit originem characteri La-
tino & Gręco, qui idem, Pli-
nio teste, olim fuit, sed diu
ante in Latino quàm in Grę-
co orbe. Verum quid moue-
rit Efram virum diuini iu-
ris consultissimum, ut able-
gatis & ad solos Israëlitas
qui

DE FOENICVM

qui in Samaritanam hæresim lapsi erant relegatis Fœnicum characteribus, publicè diuinos exponeret, & se inuenisse assereret apud populares, nōdum est satis ab ullo scriptore notatū. Ideo quia hæc res est non minus necessaria, quàm iucunda cognitu, quoad nostri de hac, & de aliis originibus commētarij ampliores prodeant, & vt lucem nostro opusculo de duodecim linguis aliquā adferam, visum est tradere. Dira admodum hæresi laborasse decem tribus

CHARACT.

bus Israëlitas: Quod unitati Ecclesiæ sub regno Iudæ constitutæ non consentirent, quòd idola vnà cum Deo colerent, & quòd canonicas scripturas post quinque Mosis libros scriptas repudiarent, nullum est dubium. Licet enim sint in Orientē abductæ, & demum sponte in ea loca profectæ, vnde postea & Turcæ & Tartari exierunt, tamen eorum legis docendæ gratia, tam inter Cuteos, quàm inter eos qui captiuitatem effugientes in Syria remanserant

DE FOENICVM

rant Sacerdotes ex cōsortio
abductarum sunt reducti,
ne leones in eos sæuissent.

Quare clarum est in prisca
hæresi ipsos Sacerdotes re-
mansisse vnà cum pentateu-
cho & suis literis Samarita-
nis. Esras itaque quum vi-
deret post reductam capti-
uitatē Babylonicam & refe-
ctum templum facta refor-
matione, vix fieri posse, vt i-
psa reformatio seruaretur,
quandiu media in Syria es-
sent vnà & Iudæi & Sama-
ritani,ategit vt omnes libri
sacri vnà cū pentateucho in
ipsa

CHARACT.

ipsa lingua secretiori & cœlitus data ederetur, vt in ipsius exēplari Bononiæ habentur, veluti in ea quæ fuisset à se inuenta. Quum tamen illam nō inuenisset, sed à schola sapiētum Mosis auditorū esset profecta, quod ipsum latere p̄cipes & populū voluit, ne illos malè haberet, qđ penes se iā per annos mille, illā sibi soli sacerdotes & doctores causa mysteriorum populo nō explicandorum habuissent, imò quod iam ab ipso Adamo vsque ad illos fuisset sapientibus

DE FOENICVM

tibus in vsu. Nō enim vt noua esse videretur, sed vt antiquissima & cœlitus esse primo instituta crederetur, est Mosi à Deo omnino in suis consiliis & actibus immutabili data. Efras itaq; vt cum Samaritanis saltem ipso characterū vsu differret, ne possent amplius in suis afflictionibus iudaizare, vt in sacris & in Iosefo amplius videtur, inuenit modum excommunicationis eorū per characteres. Adamus cœlitus hanc habuit quam non didicerat. Moses item cœlitus habuit

CHARACT.

habuit, vt restitueretur.

Christus illius literas sciebat, quas non didicerat. Nā & in libris Iudæorum caractere Hebraïco scriptis legebat, & intelligendo cum illis qui summā intelligentiæ clauem dicebātur habere, disputabat. Iosefus testatur fuisse ante Diluuium earum literarum vsum in inscriptione columnarum Sethi & Aenossi. Enoch autē suas ante Diluuium scripserat profetias. Itaque in legis naturæ (cuius princeps Adam) principio, in legis scriptæ

DE FOENICVM

ptæ origine, cuius dux Mo
ses, & in Gratia exordio, cū
ius author Iesus Christus,
lingua ab Esra primum ex-
posita publicè, fuit in vsu,
de cuius sacramentorum my-
sterio satis magnam fidē fa-
ciunt duæ literę Iod & He,
in nominibus Abrahā pro
Abram, & Sarah pro Sarai.

De publico & prisco Fœnicum chara-
ctere, & quomodo literæ Latinæ &
Græcæ originem ab eo duxerint.

 Vprà iā diximus ex
Plinio, q̃ olim Græ-
corum & Latinorum lite-
ræ, caractere eadē fuerint,
vt

CHARACT.

væx inscriptione Nauficratæ Atheniensis Romæ patebat. Quñ autem videamus ordine, nomine, potestate, & figura cum eo charactere conuenire, qui nunc est Samaritanorū antiquissimorum Fœniciæ regionis habitatorum, & sit constantissima fide posteris traditum, quod alteræ saltem, hoc est, Græcæ literæ sunt à Fœnicibus desumptæ: non est dubium quin sit hoc verissimum, vbi ordo, nomen, potestas, & figura historiã confirmant. Quod autem Plinius

C nius

DE FœNICVM

nus scripsit in hoc fuisse omnium gentiũ consensum, vt Ionum literis vterentur non contradicit de Fœnicibus, sed omnino confirmat. Siquidẽ Herodotus in hac sententia longissimè à fabulis alienus ex ipso sui seculi experimento testatur eosdẽ characteres, qui penes Iones erant pridem ante & supra hominum memoriã apud Fœnicas fuisse, quas etiam nunc regionis incolæ Punicas vocant.

Sic autem habet Fœnicum literæ.

Hic

CHARACT.

Hic est primæ tabulæ locus.

Græcos habuisse vsum litterarum ab Hebræis qui idē sunt Fœnices, Eusebius ex nominum ratione testatur. Sed more Chaldaïco addito fere vbiuis ad vocabuli finem elemento a, nomina protulêre Alfa pro Alef, Beta pro Beth, Gâma pro Gammel aut Gimel, Delta ꝑ Dâlet, Epfilon, pro tenui seu aspiratione leni, & sic de reliquis. Sed ne deprehendi possent gloriæ quouis modo sibi vendicandæ cupidissimi homines, Cadmus &
C ij quisquis

DE FOENICVM

quisquis voluit author videri, ordinem potestatemque corruerunt in multis. Nam eo quòd literã Vau, quæ senarium notat, suo loco mouerunt, vt ad finē in y psilō mutarent, posuere in eius loco ς, factã ex minuscula forma vau notam abbreviationis σ, τ, & numeri 6. Cæterū in eo loco f. Latina est. dicam postea qua ratione. Obmisso aut Cof seu Cuf caractere, & Latinis relicto in nostro q, eius figurã representãte, assumpseret za de notã numeri nonaginta,
vt

CHARACT.

ut adhuc utuntur sic **ח**, vel
 sic **ך**: & eadē obuersa litera **י**
 † verterūt, eo quòd stridulo
 quodam sono profertur, ut
 qui tzad, aut tsade profert,
 videatur psade pferre. His
 tribus elementis suo loco
 motis, figura, potestas, no-
 men, & ordo, planè sicut in
 Fœnicibus remanet. Cæte-
 rum Latini videntur pote-
 statem mutasse in aliquib⁹.
 Nam habent C loco gāma,
 aut Gimel, quod quidē est
 factum, ob prolationis pala-
 to efferri solitæ affinitatem.
 Siquidē hodie videmus pas

C iij sim

DE FOENICVM

sim literas eiusdē prolationis eodem modo mutari, vt in Græcis coniugationibus & tota Etymologiæ ratione videtur. Idem enim accidit & vulgaribus linguis vti Toscanæ (vt vocant) & Germanicæ prolationi. In Armenica porrò & Georgica lingua hoc ipsum videas. Quum enim à Græcis plura quàm ab aliis acceperint, vocāt Armeni literã quę est loco Gãma, Quin: Georgi autem Can. Sic enim dicūt Georgi, An, Pan, Can, Ton En, Vin, Zen, He. hoc est, A
B,

CHARACT.

B, C, D, E, F, G, H, &c. Sextam autem quæ est Vau, seruamus in F. seu digâma colicum à solis ferè Germanis hodie proferri solitum. Vbi verò est Zain aut Zeta ob prolationis affinitatem in G mutauimus, vt adhuc hodie in vsu Niuernensium videmus, vbi vulgo omnino mutant G in Z. Obmissum est omnino Thet seu Theta apud Latinos vt vno T, essent contenti. X etiã qui est in loco Samech & Ξ remotus est à sua sede & ad finem seruat⁹. Tzade omnino excidit

DE FOENICVM

cidit. q est seruatum . Y est à
Græcis captum & bis habe-
tur Latinè in F, & in se ipso.

De figuris quomodo quadrent.

Bi ordine, nomine,
potestate, videmus
quadrare elemēta ele-
mentis, pro lōge maiori par-
te, nō est dubium quin hoc
satis supérque esse debeat ad
originum rationem. Sed
quum figuræ figuris respon-
dere videbuntur, tunc pro-
batio fuerit luculentior. Li-
cet verò sit in confessō chara-
cteres in maiuscula forma scri-
ptos tam Græcis quàm La-
tinis

CHARACT.

finis secūdum Plinij sententiam non tātum similes, sed planè eosdem esse, si excipiat^{ur} = cum x, & C cum r, & Z cum G dissonantia dissimilitudóve : tamen in figuris minusculis videmus tālatè Græcos à Græcis, & Latinos à Latinis distare, vt lōge sit minus mirādum tamlatè minusculos Latinos à Græcis differre & contra, quum constet minusculos Græcos à suis maiusculis tātundem penè differre quantum minusculi Latini à minusculis Græcis. Figuræ itaque

DE FOENICVM

que capitales sunt nobis capitalibus opponendæ. De cōformitate Græcorum & Latinorum nil dicā. De Samaritani autem maiusculi vt communius, aut etiam minori figura scripti cum Græcis agemus. Illud autem est, vt pro maxima parte cōmune, quod sicut Hebræi Foenicéſve scribunt recto & vero primóque motu naturali à dextra versus pectus aut in sinistram, nos autem omnino contra naturā à sinistra in dextrā aut in exterius, Sic & characterum figuræ

CHARACT.

guræ respectu nostratium sunt inuersæ (vt loquimur falso) hoc est à dextra in sinistra. Ianus itaq; qui est Noachus & eius liberi ab ortu in occasum profecti, eo q̃ motus occidentalis siue planetarũ fertur à sinistra in dextram motu primo mobili opposito: sategerunt etiam vsum literarum quas attulerant à Fœnicia, conformiter cum occiduo cœli motu inuvertere. Sicut itaque videmus in Samaritano caractere quum in sui natura est, primúmque mobile imita

DE FOENICVM

imitatur, nil plane nobis repræsentat, ita quum videtur aduersa facie ab occasu versus ortum, planè & Græcus & Latinus est. Si quidem literæ ambæ sunt eædem in charactere capitali maiusculove. Si claudas pauxillum Alef, fit Alfa: si Beth ab inferiori, fit hoc ipsum: Gimel planè Gamma est: Daleth, Deltha: He, Epsilon: Vau loco mutata est: Zain, Zetha: Heth, Hetha & Ha Latinum. Theth figura sursum prorsum versa, figuram minusculi Theta

ta

CHARACT.

ta habet. Iod non nisi cum
Latine omnib' ferè scripto-
ribus vsitato Ꝛ quadrat.

Caf, cum Cappa : Lamed si
obuertatur apice erecto , a-
lioqui Latinum L est. Mem
est in ʘ Latinum aut ʘ mi-
nuscula My Græca. Nun est
minuscula forma ipsi' ʘ aut
ʘ, paululum depresso capi-
te. Samech aut Csamech, vt
Damasceni Samaritæ pro-
ferunt, ex ξ vel ζ. Hain subtri-
quetra est: o micron, rotun-
da: Pe si erigitur, est Pi. Tsa-
de & Cof Græce non extāt
in hoc loco. Res est Ro:
Schin

DE FŒNICVM

Schin est Sigma. Tau est
Taf. Ypsilon, Vau suo loco
mota. Quatuor illæ aut tres
sunt additæ, ne paterent ori-
gines, vt hodie Moschpuitæ
& Iacobitæ, quos Costios
vocât, ipsis Græcis quatuor
aut quinque addidere. No-
mina autẽ & potestates cū
ordine in Græcis literis sunt
immutata, penes Moschoui-
tas & Seruianos Syrmianó-
ve, vt quod Græci Fœnici-
bus fecere, itidem in suis pa-
teretur. Sed satis patet quo-
modo, ordine, nomine, po-
testate, & figura Samarita-
norum

CHARACT.

norū characteres sint iidem
atque Græci & Latini.

De diuino & solis sapientibus Moscos
alumnis, antea communi caracte-
re Fœnicum seu Hebræorum, à quo
Arabicus & Syriacus defluxit.

Rationem esse tanto
perfectiorem, quan-
to paucioribus plu-
ra comprehenderit æqua-
li atque maior prolixitas fa-
cilitate, neminem ambige-
re iudicari. Quo itaque
lingua pauciori caracte-
re & paucis plura signifi-
cante plura complectitur,
eo est perfectior. Ea de re vi-
ginti & duæ illæ literæ He-
bræorum

DE FOENICVM

bræorum quibus sacrorum
librorum scripta compre-
henduntur, in sui origine.
non nisi vna litera Iod de-
narium significante sunt.

Omnes vocales non nisi v-
nus punctus. Accentus pun-
cto & linea sola, recta aut
curua constat. Prima illa li-
tera ex qua cæteræ omnes
pendent est prima superfi-
cies duobus semicirculis &
vna sola recta linea cōstans.

Quū enim circulus sit pri-
ma & princeps superficie-
rum, triāgulus qui duobus
semirculis & recta linea cō-
stat

CHARACT:

stat, prior est eo quod tribus
rectis cōsurgit. Sicut itaque
prima veritas demonstrabi-
lis & Mathematica primam
in demonstratione fidem fa-
cit, & constat vsu puncti, li-
neæ, & superficiei, sic & di-
uina sacrorum veritas, cui
omnis inferior veritas subie-
cta est, consistit in vsu pun-
cti, lineæ, & superficiei. Nā
per quod vnumquodque ta-
le est, & illud magis. Quū
autem & puncta & accen-
tus vnā cum literis sint ex-
culpti, & alibi suam editio-
nem expectent: sat fuerit o-
D stendere

DE FOENICVM

stendere nunc & quomodo omnes diuinę literę sunt vnicum Iod vario modo collocatum, & quod per scribendi celeritatem Syriaci & Arabici characteres ab ea defluerint. Nam sat fuerit ostendisse duos illos literarum Fœnicum fontes, vt videamus quomodo vniuersus orbis in hoc consensit, quod his literis vtatur.

Hic est secundæ tabulæ locus.

Arabes versutissimū hominum genus & planè Ismaëliticum, id est adulterinum

CHARACT.

num, postquam cognouerunt suas literas ortum ducere ab Hebraicis, sategerunt non tantum absolute dissimiles forma reddere, sed ordinem etiam perturbare & nominum bonam partem mutare studuerunt. Itaque Elif pro Alef, Be & Te pro Beth & Thau, Gim pro Gimmel, Dal ꝑ Daleth, &c. Sed de nomine mutato nil mirum. Siquidem & nos Fœnicia nomina in nostris mutauimus. Sed duplici ordine ipsorum characteres exarare visum est prisco & neo

D ij terico

DE FOENICVM

terico, vt omnia planè adulterata in Ismaëliitarum politia intelligamus ad literarum vsque elementa, fidésque fiat sacrorum ad ipsa vsque experimenta. Nã ea de re sic natus est Ismaël. Syri autem illi, qui linguã illam vulgarem, qua Christus in Syria sancta docuit Euangelium, in sacrorum libris immaculatam seruarũt, in qua omnia noui testamenti volumina, & bonam partem veteris, cum innumeris interpretibus & magnis ritibus habent, illi ipsi conseruant

CHARACT.

uãt reuera characterem Hebraicũ nomine, ordine, potestate, & aliquãtum alterata mutatãve figura, ita vt nemo possit ire inficias illam ab Hebraismo tã caractere quàm literis descendisse. Attuli autem multis nominib' sacros codices in ea lingua quæ Fœnix quidem & ipsa est, attamẽ vulgaris, sed primo vt impietati vbiuis oborienti, & sacros codices Latine & Græcè corruptos esse asserenti, ipsis *αὐτοῖς ῥά φησι* occurram, cõsonantiam in verbis & sententiis ostensu-

D iij rus.

DE FOENICVM

rus. Secundò, vt reducti in
prisca formas characterum
libri sacri, possint Iudaicæ
genti conuertendæ inserui-
re, in quam rem illos quæsi-
uit Daniel Bombergus, mi-
hiq̃ue ad iter impélas fecit,
vir sanè de Republica Chri-
stiana & literis summopere
meritus, & cui vni potissi-
mū hoc debetur, quod He-
braïca & Syriaca lingua am-
bæ Fœnices sint in Romani
orbis colonias delatæ. De
cæteris linguis vna & de i-
stis iam duplici opere egi,
Primò ī duodecim lingua-
rum

CHARACT.

rum libello iam pridem Parisiis excuso, & in originū libris apud Oporinum suæ excusionis tēpus expectantibus. Supererit mihi quarta & vltima absolutaque de linguarum origine & historis variarum gentium editio vna, cum accessione characterum Georgorum, & fidei articulis omnium earū nationum quæ illis vtūtur, vt possit hinc orbis terræ cōcordia à nobis instituta facile consummari, quum discussis variis de religione & ritu vario variarum gētium

D iiij symbo

DE FORNICIUM

symbolis, cōcordabuntur q̄
eadē sunt, & sensim instau-
rabuntur quæ sunt collapsa
vnico S E N S V S catholici
beneficio: cuius clavis, et si
vnica est in Ecclesiæ catholi-
cæ consensu, tamen versatur
nūc maxime in ea Theolo-
gorū facultate, quæ & Chri-
sto summa sui imperij iura,
& scripturis sacris suum le-
gitimum sensum in ecfra-
seus seu Glossæ ordinarię vo-
luminib⁹ ab ea editis & Ma-
gistri expositionibus asser-
uauit. Ea autem est Chri-
stianissimæ gentis. & regni
item

CHARACT.

item Christianissimi mode-
ratrix, quæque sola iam fere
septingentis annis conciliis
ipsis in quibus & Christi &
Ecclesie summa versatur au-
thoritas, suam, ne suppedita-
retur, conseruauit dignita-
tē, & sine cuius opera sum-
mum scelus mundi pridem
fuiſſet actu sicut & voluntate
perpetratum, & qui in
summa mūdi huius autho-
ritate est supra communis
omnium domini maiesta-
tem in cōcilio positam fuiſ-
ſet eleuatus, quo facinore
nec potuit, nec potest, nec
poterit

DE FOENICVM

poterit vnquam tetrius aut magis horrendum committi. Edentur itaque in editione, si Deus dabit, tam varia symbola, vt sacrosancta facultas omnia cōciliet aptetque. Scopus igitur & finis huius tractatiōis in hoc est, vt reducta summa characterrum & linguarum ad summam rationem origine, incitem orbem summa auctoritate & ratione ornatum, qui in Christianismo versatur, ad ipsius summæ originis agnitionem, & priscis vsitatae sæculis (hoc est Postdiluvianis

CHARACT.

diluvianis & aureis) lectiōis
vsum. Siquidē semper admi-
rādum est, quod fuit potissi-
mū ab initio sanctis in vſu,
quales fuere Fœnicum lite-
ræ communes: vnde Græcia
& Latium, & Mysticæ quæ
cœlit⁹ sunt traditæ, ad quas
si de sacris veteris testamen-
ti dubitaretur, meritò sancti
doctores statuere recurren-
dum. Quæ verò maior fides
de librorum Moscos verita-
te iam à nescio quot nostri
seculi Atheis agitata & pro-
scissa haberi posset, quàm
ut ipsa veritas Hebraïca Fœ-
nixve

DE FOENICVM

nixve duorum populorum
diuerso caractere & ritu in
eiusdem legis diuinæ descri
ptione vtentium, caracte
re diuerso sit in eodem sen
su seruata? Nam nec Græ
ci, nec Latini, nec Hebræi vi
debuntur vnquam quicquā
in ea confinxisse, quum illa
ipsa eadem veritas in Foeni
ce siue Samaritano caracte
re videbitur. Quæ autē tam
in hac tractatione quàm in
cæteris vnquam assertioni
bus dixi aut scripsi, inq; lu
cem edidi, ea omnia submis
sa volo illius summi senatus
senten

CHARACT.

sententiæ, cui & sacra in sensu eliciendo probandóve & Christus in sua sancta authoritate veris in conciliis seruanda, iam à septingētis annis celsit, quæ Christianissima primaque totius Christianissimi consentio est.

*A föníciai betűkről, azaz a latin és
a görög nyelv régi betűformáiról,
azok legősibb eredetéről
és használatáról (Párizs, 1552)*

A föníciai betűkről, azaz a latin és a görög nyelv régi
betűformáiról, azok legősibb eredetéről és használatáról,
rövid magyarázat,

szerzője Guillielmus Postellus Barentonius

Honnan ered a beszéd és a nyelv?

A gondviselésnek az embert úgy tetszett megkülönböztetni a többi lélekkel bíró élőlénytől, hogy őt értelemmel is ellátta: így azt vallhatjuk, hogy az ember egyszersmind a nyelv és a beszéd használatával is eltér ezektől. S a nyelv és a beszéd természetét mind szorgosabb kutatással ismerhetjük meg; úgy-hogy az embert nemcsak értelemmel bíró élőlénynek, hanem egyszersmind beszélő – beszédre képes – lénynek is nevezhetjük – ahogyan a görög *λογικόν*¹ kifejezés mindkét jelentést együttesen tartalmazza. Az emberben ugyanis az értelmi képesség adománya egyetemes; mindazáltal az emberben, ha ennek az értelemnek a tüztét fel nem szítaná kölcsönös beszéddel, szokásokkal és műveletekkel, csak kevésbé láthatnánk eltérést a többi (lélekkel bíró) élőlényhez képest; s mármost ugyanígy maga a beszéd is olyan természetű, hogy a hangalakok csak gyakori használat és sokszori meghallás során válnak alkalmassá arra, hogy értelmüket a dolgok megnevezésére használhassuk. A kimondás ugyanis nem más, mint valamely értelem olyan alkalmazása, hogy azt a lélekből a külsődleges meghallás érzékleti szintjére vonatkoztatjuk át. Így-hát nyilvánvaló, hogy az első ember az értelem használatát isteni behatásra kapta közvetlenül létrejöttekor; de egyszersmind azt az ajándékot is megkapta csodaszerű módon, hogy a természet késsen talált templomának átfogó és különálló részeit szóban ki tudja fejezni és közölni tudja.

Míg tehát mind az értelem, mind-pedig a beszéd, a begyakorlás és a használat során lassanként eljut bennünk a képességből a megvalósításba, világos, hogy úgy magát a lényeket, mint az azzal való élest, — mi-nek során az az utódokra is átszarmazik —, ugyanonnan, ahonnan a mindenség ered, isteni behatásra és természetfölötti eszme által kapjuk.

Egykor csak egyetlen nyelv létezett-e, és ez milyen lehetett?

Senki számára, aki e helyes ésszel él, nem lehet kétséges, ha azt látjuk, hogy egyetlen emberi nem létezik, nem pedig több; egyetlen világ, nem pedig több; egyetlen Isten létezik, nem pedig több: akkor szükségszerű, hogy egykor, a világ kezdete óta, avagy azóta, hogy az értelem – ez az emberi test börtönébe bezárt részletező – a különböző időkhöz különböző mozgásokat rendelt hozzá: egyetlen nyelv létezett, nem pedig több. Az embereknek ez volt az egyetlen vezetőjük, miközben e világban – mint egyetlen közös, tágas otthonunkban – egymás kölcsönös fenntartására vagy az egymással való kölcsönös beszédre törekedtek, az egy Isten dicsőségére, miközben az értelem leleményeit egymásnak átadták. Hiszen az Isten és a természet fölösleges módon is próbálta volna többféleképpen is megvalósítani azt, amit már kevesebb eszközzel is meg tudott valósítani. Ilymód az egy nyelv kezdettől elegendő volt az egy emberi nem számára, hiszen a több nyelv csupán gátló lehetett volna. Azonban, hogy ez a nyelv milyen volt: ezt ma már túlságosan nehéz volna megtudnunk és lehetetlen kikutatnunk, hacsak az isteni joggal felruházott értelem fel nem tárja számunkra. Plinius-ból², Melá-ból³, Herodotosból⁴ és számos más szerző ide vonatkozó műveiből bizonyos, miszerint a föníciai betűk vagy öröktől valók voltak – amint ők nevezik őket –, vagypedig oly régiek mindenesetre, hogy eredetük meghaladja minden más betű emléknymait. Mintha csak olybá tekinthetnénk őket, mint a magasságos Isten mindenhatóságának alkotásait, hogy –jóllehet, jelenleg a kegyeltszegők és istentelenek hatalmas népsége tartja fenn magát a földkerekségen, mindazáltal – olymód vezette be és egységesítette e betűket sz. isteni behatás, felruházva őket ezáltal az egész föld fölötti teljes hatalommal, hogy senki se uralkodhasson más értelemben alárendeltségi körén, hanem csak úgy, ha az uralkodók felesküsznek a keresztény vallás szentséges előírásaira, amelyek a mózesi előírásokat teljes mértékben betöltik.

Ezért volna szükséges, hogy a szent-történelem – a világ legfelsőbb

hatalmasságának vezérlete alatt, amely is jelenleg a kereszténységben működik – elsődleges tekintélyre és hitelre jusson; s mind az eredeztetés, mind-pedig a történeti elbeszélés értelmében bizonyos, hogy az a nyelv a legelső és egyben szent nyelv, amelyen az első és egyben szent írást, a Szentírást írták és amelyen az ős atyák és helyek nevét megadták. Így senki előtt sem lehet tovább kétséges, hogy ama bizonyos *γεόπνευστος*⁵, azaz az első ember által isteni behatásra ihletett nyelv a héber, azaz szent vagy föníciai volt, vagyis az, amely az egész emberi nem elsőként használt nyelve volt.

Az Ótestamentum szent etimológiai csakis a héberben igazolódnak a világ összes nyelve közül. Erre utal a nyelv kis szókincse is. Ez látszik Gileád esetében is – ahová t.i. a káld nyelvet tulajdonítják –, valamint Manhu esetében, ahol is az arabot beszélik. mindkettő a héber első nevelt leánynyelvei közül való. Ugyanígy bizonyos, hogy a Tíz Ige⁶, menyei behatásra, héber nyelven íródott, az egész Ótestamentummal egyetemben. A pliniusi, valamint az általános emberi tekintélyen alapuló szent meggyőződés ilymód egyetért abban, hogy a világ elsőként használt nyelve és írása a föníciai volt.

Ugyanis Fönícia, a szentföldi Szíria, valamint Júdea volt a héber nyelv beszédterülete. Ígyhát a világ első szent helye, amely egészen Ádám sírjáig visszavezet, ugyanitt van. Következésképp ezt a földet az isteni behatás e nyelv használatára választotta ki. Ilymód az ég legelső tekintete erre a területre esett, s az égi jelek is, isteni fénnyel itt teljesestek ki a mindenségen át, hogy arra a tájékra világítsanak rá, ahol alapot vett és bevezetésre került az isteni nyelv használata, s ahonnan minden szentségek forrása és Krisztus sajátsága ered.

Milyen betűírást használ a világ első nyelve, azaz a héber?

Amennyiben az emberi dolgok iránti törődését akarja kimutatni az isteni gondviselés, mely egyszersmind minden írásosságnak is végső értelme, sőt, a világnak magának végcélja és ősoke: teljesen megközelíthetetlen magasságú volna, ha a végigélt századok nem kínálnák nekünk maguknak a betűknek az emlékét. Sőt még ennél is sokkal nehezebb volna, ha nem épp teljesen lehetetlen, az egyes évszázadok viselt dolgainak emlékét jelen századunk hasznára levonni, ha ugyanezen betűk, mintegy gondviselésként, egyszersmind nem hámoznák ki számunkra az emberek tetteit és a velük történt eseményeket is. De a betűk régi kor emlékeit szolgáltatják, akár a történelem, akár az érmék vagy feliratok révén, akár a dolgok jelen állapotának feltárással. A történeti iratok és feliratok jellege eléggé ismert. Ami azonban a történeti hűséget illeti, jelenleg úgy áll a dolog, hogy, például – a felvetett tárgynál maradván – a régi írások vonatkozásában ki hallott egyáltalán a számai-aiakról; ki tudja e népről mindazokat a dolgokat, amelyek azelőtt nem voltak ismeretesek? És ki látott Szíriában, Sichem városban olyan zsidókat, akik a más (nyelven írott) ószövetségi szent könyveket nem ismerik, illetőleg nem fogadják el, s csakis a mózesi törvényt, saját nyelvén, annak betűivel írva, azaz saját szentségében használják? Aki ezen ottlakókat először felfedezte, úgy vette számba őket, mint akik szükségszerűen a zsidó nemzet legrégibb néptörzsét teszik, mint akik már ezelőtt elszakadtak a többi zsidóktól, hogy a többi szent könyvet megírták és megélték volna.

Amikor ugyanis láthatjuk egyfelől az általános zsidókat, akiket beháloznak a talmudi előírások; másfelől pedig a karaitákat⁷, akik az újkeletű széljegyzeteket mindenestől elvetik, s ezért a zsidóság teljes gyűlöletének közepette tartják fenn magukat. Az azonban közös bennük, hogy Mózes //könyveivel// együtt kánoninak tartják a többi kanonikus könyvet is, amely mára héber nyelven maradt fenn; és amelyeket általános használatú (héber) betűkkel írták.

A számáriaiak azonban – és még mások is – csak Mózes öt könyvét tartják meg, mégpedig (az általános héber írástól) eltérő betűkkel; mindazonáltal pontosan ugyanazokkal a szavakkal és mondatokkal; jöllehet, nem szokták elvetni az olyan szent könyveket sem, amelyek a vallás próbáját egyszer már kiállták – amennyiben azok fennmaradtak és romlatlan szöveggel megvannak. Így egyértelmű, hogy a számáriai betűknek már maga a törvényhozás idejében fenn kellett állniuk és közhasználatúnak kellett lenniük: vagyis már azelőtt, hogy a ma bevett betűk általános használatúvá váltak volna.

A dolgok jelen állása alapján tehát azt is számításba kell venni, hogy még mielőtt (Mózes iratain kívül) más könyveket is elfogadtak volna szent iratoknak és leírták volna őket a régitől különböző betűkkel: a számáriaiakéval azonos betűket használtak továbbá azok az igaz zsidók is, akik Dávid királyi házát követték. Ezt maguk a számáriaiak is megerősítik, akiknek semmi hasznuk nem származnék e vonatkozásban abból, ha hazudnának.

Ez volna tehát a bizonyítás első része; melyet egyfelől a dolgok együttes állapotából és megítéléséből merítettünk, másfelől pedig maguknak a számáriaiaknak a szavai alapján támasztottunk alá. Hiszen ha valamely nép a saját körülményeiről értekezik, vagy beszámol, akkor annak inkább kell hinnünk, mint, ha más beszél ugyanarról. S ha azt is látjuk, hogy ugyanezt más történetírók is egybehangzóan megerősítik, akkor semmi kétség, hogy mindenek felett igaz dologról számolnak be. Az isteni Hieronymusnak⁸ egy, saját korához viszonyítva mintegy 1.200 évvel megelőző időre vonatkozó kijelentése bizonyítja, miszerint a szóban forgó számáriaiak, Judea szívében, már kézben tartották és hitpróbának is alávetették Mózes öt könyvét – és csak ezeket –, olyan betűkkel írva, amelyek a többi zsidók betűivel számukra, hangértékükre, valamint nevükre nézve is megegyeztek; csupán alakjukban tértek el azoktól. Az írott történelem ilymód bizonyítja az általános vélekedést.

Jeruzsálem egyébként a legszebb volt valamennyi keleti város közül. Ezt nemcsak a szent történetek állítják, hanem Plinius is, akit én e vonatkozásban az emberiség bármely szerzőjével egyenlő tekintélyűnek

tartok. Jeruzsálemben pompázott a zsidó királyság, a kitűnőségnek minden nemével, s bizonyos, hogy itt vezették be a pénzdarabok és érmék használatát is, a teljes felvirágzás idején. Így semmi kétség sem támadhat aziránt, hogy a meglévő pénzdarabok és érmék betűit az a birodalom használta, melynek Jeruzsálemben volt a székhelye. Ezért, jöllehet, a zsidók jelenleg a számunkra is közismert betűket használják a szent szövegekben, s a számáriai betűket egyáltalán nem ismerik; mindazáltal kitűnik azokról az érmékről, amelyeket Jeruzsálem romjainak törmelékei közt szüntelenül találnak, miszerint egykor az egész zsidóság számára ugyanaz a betűtípus volt közhasználatú, amely jelenleg csupán a számáriaiaknál maradt használatban.

Ugyanis a drága ezüst és arany érméken kívül, amely a szóban forgó nyelvi állományban látható volt, Jeruzsálemben láttam még számtalan réz- és ércérmét is; s ezekben az a közös, hogy magát Jeruzsálemet dicsőítik, jöllehet Jeruzsálem a számáriaiak szemében a salamoni idők után mindvégig gyűlöletes maradt. Ezen érmék egyik oldalára egy mannat tartalmazó edény, másik oldalára pedig Áron vesseje van bevésve, mindkettő, mint a törvénynek igen jelentős emlékeztetője. Izrael királyai az istentisztelet helyét illetően sohasem értettek egyet Juda királyával, és királyságuk alapkövét Szamáriában – azaz Szichemben – fektették le, így Jeruzsálem dicsőítésétől mindenkor tartózkodtak. Ha tehát a leleteken ennek ellenére olyan betűkkel dicsőítették Jeruzsálemet, amelyeket jelenleg csakis számáriaiak használnak, akik a tíz illető izráeli törzs leszármazottai: akkor szükségszerű, hogy e betűformáknak a júdeai királyságban is közhasználatúaknak kellett lenniük, következésképp tehát egykor valamennyi zsidó közös betűi voltak.

Honnan származnak a jelenlegi zsidó betűk és miért szorították ki a közhasználatból a számáriai – azaz föníciai – betűket?

A számáriaiak közvetlen tanúsága alapján, a történeti forrásból, valamint az érmékről bizonyos, hogy a számáriai vagy föníciai betűk használata általános volt; a most használatos írás azonban egyetlen régi érmén sem látható. Ezért méltán kételkedhetünk abban, hogy ez az írás használatban volt-e, sőt, hogy egyáltalán létezett-e Mózes idején?

De ennek kétségét már mindenképpen felvetette a történelem is, Mózes idejétől fogva, s híven megőrizte egészen a mi korunkig, mintegy szentséges titokként, mely a hetvenkét vénről szól⁹, akiknek keze műve a törvény titkozább értelmét is megőrizte. Ezt olvashatjuk ugyanis: **מִם סְתוּמָה וּסְמָךְ בְּלֻחוֹת בְּנִסְיוֹן הָיוּ** Azaz: a zárt mem és szamech a táblákon csodaként voltak ott. Valamennyi régi és új magyarázó egybehangzó véleménye bizonyítja ugyanis, hogy azok az első táblák, amelyeket Mózes, meglátva népének bálványimádását, összetört, isteni behatásra kerültek megírásra. Nos, a tíz-ige – annak leírása alapján, aki ezt akkor látta – olymód került fel rájuk, hogy a betűk metszete a táblák egyik oldaláról, felettébb csodálatos módon, teljes mértékben áthatolt a másik oldalra. De ennek a megírásnak minden csodálatos volta abban magasodott ki, hogy a szóvégi mem, valamint a szamech, melyek teljesen zárt betűk, bemélyedésüket – melyhez hasonló a (latin) O közepeén is látható – csodálatos módon, a levegőben anélkül őrizték meg, hogy bármi is beléjük tapadt volna a táblákból. Ilymód tehát, míg a többi betű darabokra tört, ez a kettő érintetlenül maradt.

Mindezt felettébb egybehangzóan írták le, és tovább is hagyományozták Mózes hetvenkét hallgatójának folyamatos vének-tanácsában. Bizonyos továbbá, miszerint az egész Keleten nincs egyetlen másik olyan nyelv sem, amelyben volna (külön) szóvégi mem, továbbá volna kerek szamech, s amelyben ehhez hasonlóképpen a szóvégi vagy zárt mem is megvan, csakis abban a nyelvben, melyet Mózes szentkönyveiben általánosan használunk. Mind-ebből kétségtelen, miszerint Mózes

két nyelvvel – legalábbis két írásmóddal – rendelkezett: egy felettebb nemes betűírással, mely mennyei behatásra került a táblákon bevésésre; valamint egy általánossal vagy közönséggel, amely jelenleg a szamáriai, de amely egykor föníciai illetékességű volt, és közhasználatú volt a zsidó államban¹⁰.

Az isteni behatásra létrejött írás telis-tele van titkokkal, és összesen csupán egyetlen yod-ból áll: – amiként arról Mózes hallgatói vélekedtek, és amiként azt ki fogjuk mutatni a vonatkozó helyen.

De nyilvánvaló az is, honnan származik a szír és az arab (nyelv) – t. i. ugyanebből (a nyelvből) változtak el. Egyikük, (a szír) avagy közönséges vagy tulajdonképpen föníciai képezi a latin és a görög betűírás eredetét. Ez a betűjegyzés, Plinius tanúsága szerint, eredetileg még változatlan volt, s már sokkal korábban használták a latin, mint – (később) – a görög világban.

Azonban, még egyetlen szerző sem jegyezte le az igazságnak kelőlépp megfelelően, mi indította Ezrát, emez, az isteni jogban oly fokozott mértékben tájékozott férfiút, hogy nyilvánosan kezdje kifejteni az isteni vonatkozású dolgokat, amikor küldetése csakis maguk az izraeliták közé rendelte. Nevezettek ugyanis a szamaritánus eretnekségbe sülyedtek, amennyiben elutasították a föníciai betűket, Ezra pedig emiatt a nép közé ment – amint arról ő maga számol be. Minthogy ezen dolgok ismerete nemcsak szükséges, hanem gyönyörűsége is: jónak látszik azt ehelyütt továbbadni, –legalábbis annyiban, amilyen bőséggel arról, valamint a többi kezdeti dologról a rendelkezésünkre álló tudósítások hírt adnak; s már csak azért is, hogy jelen munkánkban valamelyest fényt deríthessünk az //első?// tizenkét nyelvre is.

Nem kétséges tudniillik, hogy a tíz izraeli törzs annakidején milyen rút eretnekség alatt sínylődött. Tudjuk ugyanis, miszerint (a) Juda királysága alatt álló vallásos közösségek nem tudtak egyetértésre jutni egymással, az Isten mellett bálványokat is tiszteltek és a Mózes öt könyve után keletkezett kánoni iratokat elvetették. E közösségeket keletre költöztették ugyan, ezután pedig – immár önként – arra a területre vándoroltak át, ahonnan később a törökök és a tatárok is származtak; azonban, amint

azt épp e népek törvényének tanításából tudjuk, mind a cuteusok papjait, mindpedig azon népek papjait, amelyek megmenekültek a fogságból, utána azonban Szíriában maradtak, a kényszerből elköltöztetettek közösségéből visszatelepítették eredeti lakóhelyükre, azért, nehogy az oroszlánok rájuk törjenek. Így-hát nyilvánvaló, hogy éppen a papok maradtak meg a korábbi eretnkségben, azaz őrizték meg a számáiai betűkkel írott Pentateuchust (= Mózes öt könyve). Miután tehát a babilóniai foglyok visszatértek és a régi hit helyreállításának szándékával újjáépítették a templomot¹¹, Ezra úgy látta, hogy a régi hitnek e helyreállítását aligha lesznek képesek megvalósítani, minthogy Szíriában mindvégig együtt éltek a judeaiak a számáiaiakkal. Ezért azon fáradozott, hogy valamennyi szent könyvet, a Pentateuchusszal együtt magán a rejtettebb eredetű, mennyieileg adatott nyelven írva terjesszék el, ugyanúgy, ahogyan Ezra saját, Bononia-tól származó ///?/// példánya is íródott, valamint az a példány is, amelyre ő maga, Ezra talált rá. Ilyen írással készült példányt azonban a nép között nem talált, jóllehet az még egyenesen a Mózest hallgatott bölcsek iskolájától származott. Ennek az volt az oka, hogy maga a nép és uralkodói is azt akarták, hogy ez a szöveg maradjon titokban, nehogy őket magukat bármi baj érje emiatt. Ezt a szöveget ezer év óta már csak a papok és a bölcsek őrizték maguknál, olyan sűrű titkot tartva körülötte, amelyet a nép előtt nem tártak fel, holott már az első ember, Ádám óta ez az írás volt használatban, el egészen a nevezett bölcsek koráig.

Isten, aki határozataiban és műveleteiben teljességgel változhatatlan, nem azért adta ezt az írást ő maga Mózesnek, hogy újnak tűnjék, hanem azért, hogy elhiggyék: ez a legrégebb, eredetileg mennyei hatásra bevezetett írás. Ennélfogva Ezra, aki a számáiaiakkal legalábbis e miatt a betűhasználat miatt különbözött össze: hogy a számáiaiak ne tudjanak a maguk elesettségében még szélesebb körben zsidózni – amint ezen gyakorlatuk a szent iratokból, valamint Josephusból bőségesen kitűnik —, módot talált arra, hogy betűhasználat miatt kiközösítsék őket.

Ádám mennyei behatásra kapta ezt az írást, anélkül, hogy tanulta volna. Mózes úgyszintén mennyei behatásra kapta azt, olyan formában,

amilyenre vissza is állították. Krisztus is Mózes betűit ismerte, anélkül, hogy tanulta volna azokat. Ugyanis a zsidók héber betűkkel írott könyveibe is beleolvasott, megértette azokat, és olyanokkal vitatkozott, akikről azt állították, hogy az értelem legvégső kulcsa náluk van.

Josephus tanúsítja, miszerint az özönvíz előtt ezeket a betűket használták Seth és Enos oszlopainak feliratán. Enoch pedig még az özönvíz előtt írta prófeciáit. Így-hát kezdetben mind a természet törvényében – Amelynek a vezetője Ádám –, mind az írásos eredetű törvényben – amelynek a vezére Mózes –, mindpedig a kegyelem bevezetésekor – amelynek a szerzője Jézus Krisztus – az a nyelv volt használatban, amelyet Ezra tárgyalt először nyilvánosan, s amelynek szentséges titkairól elég hitelesen tanúskodik a he és a yod betű, amely az Ábrám nevet Ábrahámra, illetőleg a Sarai nevet Sarah-ra változtatta.¹²

Az ősi és közös föníciai betűkről, s arról, hogyan eredtek ezekből a latin és a görög betűk

Fentebb már említettük Plinius alapján, miszerint egykor a görögök és a latinok is egyazon betűformákat használták – amint az az athéni Nau-sicrate Rómában készült feliratából kiderült. Másfelől azt is láttuk, hogy a föníciai betűk, mind sorrendjükre, mind elnevezésükre, mind hangértékükre, mindpedig alakjukra nézve, megfelelnek azoknak a betűknek, amelyeket jelenleg a számáriaiak, Fönícia területének legrégebbi lakosai használnak, s amelyeket felettébb állhatatos hitelességgel hagyományoztak tovább mindenkori utódaiknak; a görög betűk pedig, a maguk részéről, megváltoztatott formában, a föníciai betűkből eredtek. Nem kétséges tehát, hogy az a leghitelesebb betűírás, ahol mind a sorrend, mind az elnevezés, mind a hangérték, mind-pedig az alak megegyezik a történeti forrásokkal.

Ha mármost Plinius azt írja, miszerint valamennyi nép megegyezett abban, hogy az iónok betűit használta: akkor ez nem mond ellent a föníciai betűkre vonatkozó állításnak, sőt teljes mértékben alátámasztja azt. Herodotos ugyanis, ide vonatkozó véleményében, a saját korának

közvetlen tapasztalatain alapuló meséktől is teljes mértékben eltérő módon, azt tanúsítja, hogy azok a betűformák, amelyek annakidején az iónok körében voltak használatban, még korábban, azaz egy olyan régi korban, amely már az emberek emlékezetét is meghaladja, a föníciaiakéi voltak, vagyis ugyanazokéi, akiket az illető föld lakói most is punoknak neveznek.

Így áll tehát a helyzet a föníciai betűkkel.

Az eredeti betűtábla egyes helyei

A görögök a héberektől vették át betűik használatát; a héber betűk pedig azonosak a föníciaiakkal. Mindezt Eusebius tanúsítja az elnevezések értelmezése során. A különbség csupán annyi, hogy a káldok (káldeusok) csaknem minden szó végére egy a-elemet toldanak: így jött létre az alef helyett az alfa, a béth helyett a béta, a gamel vagy gimel helyett a gamma, a dalet helyett a delta, a könnyű ϵ , azaz a gyenge hehezet helyett az epszilon stb. elnevezés. Csakhogy egyes, dicsőiségre áhítozó emberek, mint például Cadmus¹³ és mások, akik ezen írás szerzőinek színeiben óhajtottak feltűnni, az eredeti sorrendet, valamint a hangértékeket sokban elváltoztatták, csak azért, hogy az így megszerzett dicsőséget valahogy el ne vitathassák tőlük. Így például a waw betűt, mely egyben a hatos számot jelenti, elmozdították eredeti helyéről, hogy Y-ná változtatva az utolsó helyre tehesék; az üresen maradt helyre pedig a ς jelet tették be, amely a vav minuszkilás (kisbetűs) formájából, a ...-ból eredt, s amely az σ betűkapcsolat rövidítése és 6-os számérték.

Egyébként ezen a helyen a latin F áll, szintén a fent említett okból. Továbbá elhagyták a kof vagy kuf betűt is, amely még a latinoknál is megmaradt a mi Q jelünk formájában, hiszen ugyanezt a betűalakot mutatja; felvették viszont a 90-es számértékű cade jelet, amint azt mindmáig is használják ... vagy ... formában; ugyanezt a betűt azonban ψ -vé forgatták át, annak alapján, hogy a ψ esetében is egy valamelyest hasonló, sziszegő hangot ejtünk; vagyis olybá tüntették fel, mintha az, aki

cad-ot vagy cadé-t ejt, pszadé-t ejtene. Ettől a három, saját helyéről elmozdított elemtől eltekintve, a többi betűnek mind az alakja, mind a hangértéke, mind a számértéke, mind pedig a sorrendje teljes mértékben megmaradt ugyanúgy, mint a föníciaiban.

Továbbá úgy tűnik, hogy a latinok is valamelyest megváltoztatták a hangértékeket. Ugyanis a gamma ill. gimel helyén C-t használnak, azon rokonság alapján, ami a közös a palatális ejtés következtében kétségtelenül elő szokott állni. Hiszen manapság is széles körben látjuk, hogy a hasonló ejtésű betűk ugyanígy változtatják meg értéküket; ez több helyütt feltűnik a görög igeragozásban, valamint a legtöbb etimológiai értelmezésben. De ugyanez történik a népi nyelvek (=Európában beszélt köznyelvek) esetében is, mint pl: az u. n. toszkán, valamint germán ejtésben. S ugyanezt láthatod széles körben az örmény, továbbá georgiai (?) nyelvben is.

Ezek a népek a görögöktől sokkal több mindent vettek át, mint más népektől; így az örmények a gamma helyén álló betűt quin-nek, a georgiaiak pedig kan-nak nevezik. Ugyanis a georgiaiak így mondják: an, pan, kan, ton, en, vin, zen, he, azaz, a, b, c, d, e, f, g, h, stb. A hatodik betűt, a vav-ot F-ként őriztük meg; ez nem más, mint az eol digamma, amelyet ma szinte csak a germán népek szoktak ejteni. Ahol pedig a zain vagy zéta áll, ezt a betűt az ejtésbeli rokonság következtében G-re változtattuk; ugyanezt a jelenséget még ma is láthatjuk a niverni (?) ejtési gyakorlatban, ahol is a népi ejtés a G-t általánosan Z-vé (Zs-vé?) változtatja. A thet-et vagy thetát a latinok mindenestől elhagyták, hogy ezáltal csak egy T-t tartsanak meg. Az X-et is elmozdították illetékességi helyéről, mely a szamech ill. a ... helye, és a betűsor végén őrizték meg. A cade mindenestől kiesett, a Q-t viszont megőrizték. Az Y-t a görögök megtartották, a latinban pedig kétszer is megvan, egyszer F-ként, egyszer pedig saját formájában.

A betűformák egybeeséséről

Ha egyszer beláttuk, mint felelnek meg mind sorrend, mind elnevezés, mindpedig hangérték szempontjából egymásnak az egyes elemek az esetek legnagyobb részében, akkor mindez elégséges, sőt bőséges módon kétségtelenné teszi a közös eredet elvét. Ha azonban az is ki fog tűnni, hogyan felelnek meg egymásnak az egyes betűformák, akkor a bizonyítás még tündöklőbbé fog válni. S meg kell vallani, hogy Plinius véleménye szerint a maiuszkuláris (nagybetűs) formában írott betűk mind a görög, mindpedig a latin vonatkozásában nemcsak hogy hasonlóak, hanem egyenesen azonosak, annak a széthangzásnak vagy eltéréseknek a kivételével, amelyet a ... mutat az X-hez, a C a χ -hoz, valamint a Z a G-hez képest. Azonban a minuszkuláris (kisbetűs) formák esetén még magukon a görög, valamint magukon a latin formákon belül is oly nagy különbségeket láthatunk, hogy ezek után sokkal kevésbé csodálkozhatunk azon, miszerint a latin minuszkulák ily tetemes mértékben eltérnek a görög kisbetűktől, és viszont: hiszen nyilvánvaló, hogy a görög kisbetűk csaknem ugyanoly nagy mértékben különböznek maguktól a nekik megfelelő nagybetűktől, mint a latin kisbetűk a görög kisbetűktől. Következésképp a nagybetűs formákat kell a magunk nagybetűs formáival összevetni.

A görög és a latin formák egybeeséséről nem szólok. A szamáriai maiuszkuláknak – valamint azok elterjedtebb, kisebb formátumú írásmódjának – a görög nagybetűkkel mutatott hasonlóságával azonban foglalkozunk.

Az mármost a legtöbbször előtt ismeretes, hogy a héberek vagy föníciaiak az egyenes és igazi, azaz elsődlegesen természetes mozgásformát követve jobbról a szív felé haladva, vagyis balírányba írnak, mi viszont teljességgel természetellenes módon balról jobbra, azaz kifelé. Ennek következtében a betűk alakja is – hogy helytelenül fejezzük ki magunkat: – a mieinkhez képest fordított, helyesebben: jobbról balra néző. A lenyugvó mozgás, azaz a bolygók mozgása viszont balról jobbra törekszik, vagyis az elsődleges mozgással ellentett irányú. Ezért Janus – aki

Noé leszármazottja —, valamint fiai, akiket a bolygómozgás irányában keletről nyugatra vittek, azon voltak, hogy a Föníciából magukkal hozott betűk vetését is megfordítsák, vagyis az égi lenyugvó mozgáshoz hasonlítsák. Így-hát a számáriai betűformákon a sajátlagos, természetes állapotot láthatjuk, amely az eredendő mozgást utánozza – ez azonban számunkra semmit sem jelenít meg; viszont amikor a visszafordult arc-élt látjuk a lenyugvástól a keletkezés felé néző helyett: akkor ez min-denestől a görög és a latin alak.

Ennél fogva a betűk e maiuszkuláris formájukban kettős alakúak. Ha az alef-et egy kissé bezárod, alfává alakul; ha a béth-et is zárod alulról, ugyanúgy görög megfelelőjét kapod. A gimel teljesen azonos a gammával, a daleth a deltával, a he pedig az epszilonnal.

A vav-ot elmozdították a helyéről; a zain megfelel a zétának, a heth a héthának (étának), valamint a latin H-nak. Ha a tét vonalát felül kiegyenesítjük, a théta kisbetűs formáját kapjuk. A jod egyenesen a csak-nem valamennyi író által használt latin J-vel egyezik meg. A kaf a kap-pával; s ha a lamed felfelé nyúló csúcsát vízszintesre fordítjuk, ezt leszá-mítva a latin L-lel fog megegyezni.

A mem benne foglaltatik a latin ...-ben, vagypedig a görög mű kisbe-tűs formájában, a ...-ben. A nun nem más, mint a neki megfelelő ... vagy ... (nű) minuszkuláris formája, mindössze kissé lehajlított fejjel. A sza-mech, vagy, ahogyan a damaszkuszi számáriaiak ejtik: kszamech, a ...-tól vagy ...-tól (nem sokkal tér el).

Az ain alul háromszögletű, s ennek a háromszögnek felel meg az omikron, kerek formában. Ha a pe görbületeit kiegyenesítjük, a pi-t kapjuk. A cade és a kof helye a görögben nincs meg. A rés megfelel a ró-nak, a sin a szigmának, a taf pedig a tau-nak.

Az Ypszilon nem más, mint a vav, melyet elmozdítottak a helyéről. – A három vagy négy hozzácsatolt betűnek így hát nem tárhatjuk fel az eredetét, ugyanúgy, ahogy manapság is a moszkoviták, valamint a jako-biták – akiket kostiusoknak is neveznek – magukhoz a görög betűkhöz is négy vagy öt további jelet tettek hozzá. Az elnevezések és a hangér-tékek egyébként a moszkovitáknál valamint a szerbeknél változatlanul

maradtak a görög betűk sorrendjében, s így amit a föníciaiakkal tettek a görögök, ugyanaz most rajtuk esett meg. Azonban ennyiből is eléggé nyilvánvaló, hogy a számárai betűk, mind sorrendjüket, mind elnevezésüket, mind hangértéküket, mind-pedig alakjukat tekintve miként egyeznek meg a görög, valamint a latin betűkkel.

A föníciaiak, azaz héberek korábban egységes, isteni
eredetű betűírásáról, melyet eredetileg
csakis azok a bölcsek használtak, akik Mózes tanítvá-
nyai voltak; hogyan
származott le ebből az arab és a szír írás?

Úgy ítélem, /sen/ki sem vonhatja kétségbe, hogy a beszédmód annál tökéletesebb, minél kevesebb eszközzel minél több tartalmat képes összefogni anélkül, hogy könnyedségéből veszítene, sőt gazdagságából gyarapszik. Valamely nyelv is annál tökéletesebb tehát, minél kevesebb betűvel és minél kevesebb eszközzel minél több jelentést tud összefogni. Ilymód a hébereknek az a huszonnégy betűje, amely a szent könyvek iratait adja ki, eredetét tekintve csupán egyetlen betű, a tízes értékű jod. Valamennyi magánhangzó eredete egyetlen pont. A hangsúly csupán egy pontból és egy – egyenes illetőleg görbe – vonalból áll. Az az első betű, amelyből az összes többi származik, nem más, mint az elsődleges síkidom, mely a maga részéről két félkörből és egyetlen egyenes vonalból áll. Ugyanis, minthogy a legelső és eredeti síkidom a kör, ezért az olyan háromszög, amely két félkörből és egy egyenesből áll, előbb annál, amelyet három egyenes alkot.

Ugyanígy, minthogy az elsődleges igazság kimutatható és a bizonyításban a matematika az elsődleges hitelű, s a matematikát a pont, a vonal és a síkidom használata teszi ki: így a szent dolgok isteni igazsága – amelynek valamennyi alsóbbrendű igazság csupán alá van vetve – szintén a pont, a vonal valamint a síkidom használatában áll. Ugyanis ami által bármi olyan, amilyen: az maga még sokkal inkább olyan, amilyen.

A pontok és a hangsúlyjelek is együtt vésődtek ki a betűkkel; ezért más-hol is kiadásra várnak. Ennek alapján azonban most elegendő lesz annak kimutatása, hogy valamennyi isteni betű miként adódik ki egyetlen jel, a jod különféle elhelyezkedéséből; s hogy hogyan származtatták a szírek és az arabok ugyanebből, az írás gyorsasága folytán, betűiket. S elegendő lesz kimutatni a föníciai betűknek ezt a két forrását, hogy beláthassuk: miként egyezik meg az egész földkerekség abban, hogy ugyanezeket a betűket használja.

A második betűtábla egyes helyei

Az arabok, ez, a mindenek között legravaszabb emberi nemzetség – s főként az izmaeliták, a legparáznábbak —, miután felismerték, hogy betűik a héber betűkből erednek, azon voltak, hogy e betűknek teljességgel különböző új formát adjanak, de ezen kívül, hogy a sorrendet is ösz-szezavarják, s arra törekedtek, hogy jórészt az elnevezésüket is megváltoztassák. Így az alef-et elif-re, a beth-et és a tav-ot be-re és te-re, a gimelt gim-re, a daleth-et dal-ra stb.

Mindazáltal, az elnevezések megváltozásán nincs mit csodálkoznunk. Hiszen a föníciai elnevezéseket mi is megváltoztattuk, a magunkéira. Az izmaelitáknál azonban az tűnt ki, hogy ők kétféle rend szerint írták betűiket: az ősi, valamint újdonsült sorrend szerint. Így érthetjük meg, mint voltak az izmaeliták dolgai mindenben teljességgel hitszegőek, el egészen az egyes betűk alkotóelemeiig, s hogy milyen volt a szent dolgok iránti hűségük, el egészen e kísérletezésekig. Hiszen ezért született ilyennek Izmael. A szírek egy része azonban szeplőtlenül őrizte meg a szent könyvekben azt a köznyelvet, amelyen Krisztus a szentföldi Szíriában az evangéliumot tanította.

Ezen a nyelven van meg náluk az Új Testamentum valamennyi tekerce, valamint az Ótestamentum jó része is, annak számtalan magyarázatával és főbb szokásgyakorlati kifejtéseivel együtt. Ezek a szírek helyes elnevezései, sorrenddel, hangértékkel, és csupán kevésbé módosított

vagy elváltoztatott alakban őrzik a héber betűket, olyannyira, hogy senki se tévedhessen a felől, miszerint ez a nyelv, mind betűformáit, mindpedig betűértékeit tekintve, a héberből származik.

Felemlítettem számos szent kódexet, különböző nevek alatt, amelyek ezen a nyelven vannak írva, azaz föníciai nyelven, amely csupán annyiba tér el a hébertől, hogy annak vulgáris (köznépi) formája, mindenekelőtt a kegyeletsértés folytán sokhelyütt elváltoztatva; valamint olyan elferdített szent kódexekre, melyeket latin és görög szövegek őriztek meg, eredeti autográf formában találtam rá, s ki tudom mutatni szavankénti és mondatonkénti egybehangzásukat az eredetivel.

Másodszor, e szent könyvek, ha betűiket mintegy visszavezetjük ősi formájukra, használhatókká válnak a zsidó nép eredetire visszafordított irataiként. Ebben a vonatkozásban vizsgálta meg őket Daniel Bomberg¹⁴, s az utazás költségeit számomra is fedezte. Ennek, a főként a Keresztény államról szóló, valamint egyéb iratai alapján is felettébb nagy érdemű férfiúnak köszönhetjük egyedül azt az igen jelentős megállapítást is, miszerint mind a héber, mindpedig a szír nyelvre egyaránt mint „föníciai nyelv”-re hivatkoztak a Római birodalom területén.

A többi nyelvről már értekeztem egy művemben, sőt ugyanezekről már egy másodikban is. Nevezetesen, először a Tizenkét nyelvről szóló könyvben¹⁵, amelyet annakidején Párizsban nyomtattak ki; valamint az Eredetekről szóló könyveimben¹⁶, melyek Oporinusnál várnak nyomtatásra. Hátra van még harmadik és egyben utolsó, de legteljesebb művem a nyelvek eredetéről és a különböző népek történetéről, melyhez járul a görög betűkről szóló értekezés, valamint mindazon nemzetek hitcikkelyeiről, amelyek ezeket a betűket használják. Ezáltal könnyen össze tudjuk majd foglalni az egész földkerekségnek azon összhangját, amelyet felvetünk. Értekezünk a különféle népek különböző vallásáról és szokásairól szóló hitvallásokról, s ezek egybe fognak hangzani olymód, hogy kitűnik azonosságuk, és így lassanként helyreáll közös értelmük, amely az egyetlen egyetemes (catholicus), noha összeomlott, áldást rejti magában.

Ennek kulcsa egyetlen ugyan a katolikus egyház értelmi közösségé-

ben, jelenleg azonban mindenekelőtt azon teológusok fakultásán forog közkézen, akik mind Krisztus jogát őrizték meg a legfőbb hatalmat illetőleg, mindpedig a szentiratok hitelesített értelmét az ő általuk kiadott ekfrasisokban (helyes leírásokban), azaz a rendszeres glosszákötetekben, valamint mester/ek/ kifejtéseiben. Ez /a szervezet/ a legkeresztényebb nép s egyszersmind a legkeresztényibb uralom irányítója. Immár csaknem hétszáz év óta egyedül őrizi méltóságát, éppen azon tanácsülések (konciliumok) által, amelyeken Krisztus és az egyház legfőbb tekintélye forog szóban, azért, nehogy e méltóság alábbszálljon. Működése nélkül a világ legfőbb bűne rég megvalósult volna, amiként az a szándékban már meg is kövesedett, hiszen e világ legfőbb tekintélyének számít, és fölébe emelkedett volna a mindenek közös ura által gyakorolt hatalomnak, melynek letéteményese a tanácsülés (koncilium). Márpedig ennek megtörténténél nem lehet sem a múltban, sem a jelenben, sem pedig a jövőben rútabb vagy borzalmasabb gaztettet elkövetni. Ígyhát az említett kiadásban, ha az Isten megadja, olymód fognak megjelenni a különböző hitvallások, hogy a szentséges tannak lehetősége nyílik valamennyit összebékíteni és egymáshoz alkalmazni.

Ennek az értekezésnek a végcélja tehát az, hogy, valamennyi betűt és nyelvet visszavezetve az eredetéből adódó leglényegére, végső eredetének megismerésére ösztönözzem a világot, mely a legfőbb tekintéllyel és értelemmel ékes, amely pedig a kereszténységben forog közkézen. Valamint arra is, hogy az ősi, azaz özönvíz utáni vagy aranykori századok olvasatát használja. Merthiszen mindenkor csodálatos marad, milyen szent dolgok voltak használatban rögtön a legkezdetből. Ilyen jelleggel voltak közös használatúak a föníciai betűk; s innen ered maga a görögség és a latinság; innen /valók/ a mennyei behatásra hagyományozódó titkok. S ha kétely merülne fel az Ószövetség szentségeit illetően, a szent tanítóknak, megállapításaikban, méltán kell ezen eredendő hagyományhoz visszanyúlniuk. Hiszen mi módon lehetne nagyobb hitele Mózes Könyveinek igazságát illetően, jelen századunk nem tudom, mennyi ateistája fontolmányának és felszaggatásának, mint magának a héber vagy föníciai igazságnak?

Hiszen ezt két olyan nép őrizte meg, amely ugyanazon isteni törvény leírására különböző betűformákat és különböző szokásokat használt ugyan, azonban az eltérő betűk ugyanabban az értelemben őrizték meg az igazságot. Ugyanis ha maga ugyanez az igazság /az eredeti/ főníciai, azaz számáriai betűkből ki fog tűnni, akkor egyúttal az is ki fog derülni, hogy ahhoz sem a görögök, sem a latinok, sem pedig a héberrek nem tudhattak soha semmit sem hozzátoldani.

Amit pedig mind a jelen értekezésben, mind bármely egyéb tanulmányomban mondtam vagy írtam, vagypedig kiadtam: mindezt alá kívánom rendelni azon legfelsőbb testület véleményének, amelynek immár hétszáz év óta a szentségek jutottak, hogy azok értelmét előcsalja és bizonyítsa, s amelynek Krisztus maga jutott, hogy szent tekintélyét igaz tanácsulésekkel őrizze. Amely a maga legkeresztényibb mivoltában az egész kereszténység elsődleges véleményi egysége.

Jegyzetek

1. *λογικός, η* = beszédhez tartozó, *λογικὰ μέρη* = beszédszervek (Plutarchosnál) 2. eszes, okos; *λογικοί συλλογισμοί* = logikai következtetések (Arisztotelésznél)
2. Caius Plinius Secundus (Maior). Római történetíró, polihisztor (Kr.u. 23–79)
3. Pomponius Mela, geográfus. A *De situ orbis libri* szerzője (Kr. u. 43 körül). Plinius a *Historia Naturalis*ban autentikusként idézi őt.
4. Talán az utókorra a legnagyobb hatást gyakorolt görög történetíró (Kr.e. 5. század), a görög-perzsa háborúk megörökítője.
5. = ov. Istentől ihletett
6. Mózes II. 20, 2 –17
7. Karaita: olyan zsidó szekta, amelyik nem fogadja el a szóbeli tant (Talmud), kizárólag Mózes öt könyvét respektálva – eredetük a gáonok idejére nyúlik vissza.
8. Eusebius Sophronius Hieronymus, közismert nevén Szent Jeromos. A görög (illetve héber) Biblia latinra fordítója (Vulgata).
9. „Bölcseink nem engedték, hogy a görögön kívül bármely más nyelven leírják a Tórát... Ptolemaiosz (a második, Philadelphus) összegyűjtött hetvenkét öreget, hetvenkét házban külön elhelyezve őket. Külön-külön mindegyikkel beszélve azt kérte, hogy: – írjátok le Mózesnek, a ti rabbitoknak Tóráját...” Bár a vének egymástól izoláltan – Pharos-szigetén – dolgoztak, a hetvenkét fordítás szóról szóra megegyezett. Ez a története a görög nyelvű Bibliának (Babilóni Talmud, Megillá 9a).
10. Az epigráfia a különböző feliratok, sír-szövegek, súlyok, pecsétek, illetve pénzek írásainak; míg a paleográfia a kéziratok, levelezések, gazdasági feliratok, jegyzékek szövegeinek elemzése. Az írás lehet lapidáris (ünnepélyes, emelkedett, királyi), esetleg kurzív (hétköznapi). A kurzív írás nem mindig formális (írnok által írt), hanem gyakran vulgáris (népi), illetve szabad kurzív (a műveltebb réteg sajátossága). Ha mindhárom kurzív írásmód párhuzamosan jelen van a népességben, akkor a társadalom írástudó – mint Postellus szerint az ókori héberek életközössége esetében.
11. Babilónia az elmaradt adófizetés, illetve lázadás eredményeképpen Kr. e. 586-ban lerombolta a jeruzsálemi templomot, és a zsidó lakosságot deportálta. A fogság hosszú éveinek a perzsa Kürosz rendelete vetett véget (Kr. e. 537).

12. I. Mózes 17:5; illetve I. Mózes 17:15
13. Cadmus a görög mitológiában íráshonosító föníciai hercegként szerepel. Többek között az Akropoliszt eredetileg Cadmeia-nak hívták a tiszteletére (phoinikeia grammata). Postellus ebben a kérdésben teljesen átvette Josephus Flavius álláspontját, aki így nyilatkozott: „...semperque novam vitae rationem ineuntes Graeci, omnium se posterorum suorum primos esse existimabant.” „a görög azt hitték, hogy az ő (utóbbi) dolgaikkal kezdődött minden.” továbbá „...eas a Phoenicibus et Cadmo didicisse gloriantur...”, azzal kérkednek, hogy a föníciaiaktól és Cadmus-tól tanulták el (mármint a betűket)...”, továbbá „Iam qui apud eos res gestas scribere aggressi sunt, videlicet Cadmus Milesius, et Argivus Acusilaus, et post eum si qui alii exstisise perhibentur, hi paulo ante Persarum in Graeciam expeditionem exstiterunt. Quin et eos qui de coelestibus divinisque rebus primi apud Graecos disseruerunt, ut Phereceyden Syrium, ut Pythagoram, ut Thaletem, omnes uno ore confitentur, Aegyptiorum Chaldaeorumque fuisse discipulos, et pauca conscripsisse, eaque Graecis omnium antiquissima videri, et ab illis scripta fuisse vix credunt.” A milétoszi Cadmus és az argoszi Acusilaus, akik náluk (mármint a görögöknél) a történetírás megalkotói, és egyéb személyek, kikről azt mondják, léteztek: csupán nem sokkal a perzsák görögországi hadjárata előtt éltek.... (FLAQUIUS IÓSZÉPOU PERI ARKHAIOY TĒTOSZ IOUDAIÓN KATA APIÓNOSZ)
14. Antwerpi születésű keresztény nyomdász, aki a 16. század első felében héber könyveket nyomtatott.
15. *Linguarum Duodecim Characteribus Differentium Alphabetum Introductio.*
16. *De orbis terrae concordia* (1544)

A Francia Követség konstantinápolyi diplomatája (1536) és a föníciai betűk

Postellus Barentonius a tizenhatodik század szülötte, mégpedig a klasszikus értelemben. Igazi reneszenánsz ember. Nyelvész, ugyanakkor csilagtudós, talán egy kicsit kabbalista, esetleg katedratudós?

A héber nyelv társadalmi helyzetén a protestáns mozgalmak komoly változást szándékoztak eszközölni Postellus korában, mikor a *lingua sancta* pozíciójából a *lingua primigenia* státusával kívánták megajándékozni a bibliai nyelvet. S hogyan viszonyult ehhez Postellus? Vallási értelemben ugyan mindenképpen univerzalista volt (*catholicus*), ugyanakkor rendkívüli toleranciával megáldott ember: *Unus est Deus*. Annak ellenére, hogy a sémi nyelvekben (különösen az arabban, a héberben illetve a szírben) rendkívül járatos volt – a klasszikus ógörögről és a latinról nem is beszélve, mégis, a hébert szent nyelvként és nem elsődleges forrásként definiálta a *De Foenicum Literis*...-ben a következőképpen: „...hogya a nyelv a legelső és egyben szent nyelv, amelyen az első és egyben szent írás, a Szentírást írták, szent föníciai – szent héber...”.

Postellus a reneszánsz tudományelméleti paradigmájának megfelelően már rendelkezett némi természettudományos racionalista metodológiával: „de a betűk a régi kor emlékeit szolgáltatják, akár a történelem, akár az érmék vagy feliratok révén.” Így ő volt talán az első, aki a numizmatikát integrálta a modern írástörténet-kutatásba, júdeai pénzérmékre írt karakterek vizsgálgatásán keresztül. Ebben a vonatkozásban is Postellus legfőbb tekintélye Plinius, mindamellett előszeretettel hivatkozik Hérodotoszra, Josephusra és Eusebiasra is.

Postellus kéziratgyűjteményei, fordításai, kiadványai között ott szerepel Euklidész elemei, Nazir al-Dín al-Túsi munkái, valamint a Zohár és a Szefer Jecirá latin fordításai. Tulajdonképpen minden kijelentése mögött ott lapul Plinius, az a Plinius, aki Néro császár rémuralma alatt mélyült el igazán a tudományokban, és magas rangú tisztként részt vett Vespasianus júdeai hadjáratában (i. sz. 70), egy ideig Szíriát is kormányozva – mint arról Postellus is beszámol Plinius kapcsán, keleti utazá-

saira fókuszálva. Így élt tovább Plinius Enciklopédiája Postellusban (1510–1581). Természetesen Postellus is – mint dicső példaképe, Plinius – bejárta a Szentföldet, Szíriát, s közben folyamatosan kéziratokat gyűjtött. A *De Foenicum Literis...* tanúsága szerint egyik ilyen utazását a keresztény hebraista, Bomberg Dániel (meghalt 1549-ben) szponzorálta, akinek az első komplett Talmud-kiadás is köszönhető (1520–1523).

Postellus eszmeiségét elemezve a *De Foenicum Literis-en* keresztül szót kell ejtenünk a természetjogi gondolkodásról, megemlítve Aquinói Tamás *Summa Theologiae*-t (*lex divina, lex humana, lex naturalis, lex aeterna*). Postellus ezt a gondolatot egyébként zsidó-keresztény teológiájába is következetesen beépítette a természeti törvényeket Ádámtól; az emberi-társadalmi törvényeket Mózesztől; míg az isteni-kegyelmi törvényeket Jézustól eredeztetve.

(Guilielmus Postellus és a modern nyelvtudomány) Postellus és a sémi filológia – hangzott volna az eredeti szándékomat tükröző munkacím az alábbi tanulmány elé. Sajnos azonban ez csupán magánakvaló maradt, ugyanis Postellus és kortársai még nem használták ezt az elnevezést. A sémi, mint terminus technicus a kutatástörténetben az 1781-es esztendőhöz kapcsolódik –természetesen szigorúan bibliai alapokra támaszkodva (Gen. 10–11). Vajon az ominózus szöveghelyen Noé fia, Sém, tényleg megmutatja az ókori nyelvi kapcsolatokat?

Postellus a *De Foenicum Literis-ben* így nyilatkozik: „a görögök a héberektől vették át betűik használatát, a héber betűk pedig azonosak a föníciaival.” Így a Postellus alapján felállított kialakulási sorrend az írástörténet kapcsán: föníciai, görög, és latin. S természetesen itt is, mint minden egyéb kérdésben, Postellus legnagyobb támasza Plinius. Felmerül bennünk a kérdés, hogy Guilielmus barátunk miért nem nyúlik vissza régebbi időkhöz, mondjuk az akkádok emlegetve, esetleg külön értekezést szentelve az ékjeleknek? A válasz rendkívül egyszerű. Egyrészt Postellus és társai számára a legrégebbi kútforrásként rendelkezésre álló (és ugyanakkor autoritást élvező) forrásanyag Hérodotosz volt, aki könyvében az első évezred eseményeitől tárgyalja az emberiség törté-

nelmét – ami a föníciaiak ideje. Másfelől, hol vannak még a tizenkilencedik századi ásatások, a nagy tudományos eredményekkel? Folytatva a kérdések sorát, vajon Postellus kora óta fejlődött-e valamit az írástörténet?

Vajon miként viszonyul az írás a nyelvhez? S ugyanakkor a beszélt nyelvből mi juthat át az írásba? – teszi fel a hermeneutika a szükségszerű kérdéseket. Az írástörténet ugyanis szorosan összekapcsolódik a szöveginterpretációval. „Hermeneutikailag szemlélve az egész emberi univerzum nyelvi szerkezetű, nyelvileg közvetített.” (Gadamer) Így az írástörténet szöveginterpretációhoz viszonyuló magyarázatok sokan megkülönböztetik a filozófiai, illetve a filológiai írásmagyarázatot. A filozófiai írástörténeti hermeneutika a bibliatudomány kapcsán mindenképpen a PÁRDÉSZ-ben nyilvánul meg, mely az írástértelemezés szó szerinti; allegorikus; „kutakodó”; illetve titkos, rejtett jelentését hivatott magyarázni. Ezzel ellentétben a filológiai szemléletű írástörténeti hermeneutika maga a nyelvi struktúráképzés, igazi rendszeralkotás. Az egész diszciplína orientációja egy sajátos, mesterségesnek tűnő valami. A nyelvtudományon belül ezt legjobban a középkori arab hatására kialakult (gyökmássalhangzókra épülő) héber nyelvoktatási struktúra jellemzi. Ugyanakkor nem elhanyagolható a kulturális antropológiai szemléletű hermeneutika sem (Strauss, Lacan), mikor is a beszélt nyelv, pénzérmék (Postellus), néha bizonyos szociológiai élethelyzetek (Gunkel) visszahatnak minden nyelvészeti, grammatikai logikát nélkülözve önönmagára az írásra, és annak fejlődésére.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni a mítoszfeltétet sem, mint írástörténeti halmazt. Gyakran megesett Postellus idejében, hogy az antik tudományok felfedezése újírásba csapott át, mikor is sokan megpróbáltak mások által réginek vélt rendszereket létrehozni, s ezért képesek voltak olykor forrásokat is hamisítani. Megint mások, a Postellus korában igencsak virágzó Biblia-fordítások és az ezzel szükségszerűen együtt járó nemzeti nyelvfejlődések nyomán új lingvisztikai kapcsolatokat véltek felfedezni. „Keresvén sidókkal atyafiságunk?” Gyönyörű mesék. Az első héber Bibliafordításoknál számottevő magyar nyelvi analógiákat alkal-

maztak, a könnyebb tanulhatóság végett, melyeket sokan nyelvi rokonsággént interpretáltak. Természetesen ebbe a kategóriába tartozik az abszolút tudománytalan sumer-magyar rokonítás esete. De akkor mi a különbség a kulturális antropológiai szemléletű hermeneutika és a mítosz-keltés között, illetve hogyan szemléltethető? Míg az előbbi Róma története kapcsán a Romulusz-Rémusz legenda, addig az utóbbi szerint a rómaiak a Trójából elmenekült Aeneas leszármazottai.

Visszakanyarodva Postellushoz, bizonyos, hogy számára az írás isteni eredetű volt („duos tabulos testimonii lapideos, scriptos digita Dei...”). S természetesen nála szóba sem jöhettek olyan íróistenek, mint Nabu, Hermész, vagy esetleg Thot. Bár az iszlám legenda-változatot Postellus biztosan ismerte, mely szerint „a betűket Isten teremtette, de csak az embert tanította meg...” Postellus mellesleg ezzel a kérdéssel már a kifejezetten a héber nyelv kapcsán is foglalkozott, a *De originibus seu de Hebraicae linguae et gentis antiquitate*-ben (Párizs 1538).

Szem előtt tartva Postellus kalandozásait Plinius útleírásaival együtt, mindössze három területen beszéltek sémi nyelveket a régi Közel-Keleten: Észak-Mezopotámiában, Szíria-Palesztinában (É-NY), és természetesen az Arábiai félsziget délnyugati részén. A sémi nyelveknek három osztályozása van. Napjaink kutatói előszeretettel megkülönböztetik a Kelet (akkád, babilóni, asszír); a Nyugat (kánaánita, mely magába foglalja a hébert, a föníciait, a moabitát, az ammoritát, és talán az ugaritit; illetve az arámit), és Dél-sémi (Dél-Arab, etióp, arab) nyelveket. A Kelet sémi nyelvek írásbeliségük vonatkozásában igazából nem a sémi, hanem a sumer ékíráshoz kapcsolódnak – ennek megfelelően sémi írás csak a Nyugat, illetve Dél sémi nyelveknél lehetséges. Naveh József a megvizsgált abc-jegyzékek és feliratszövegek sajátosságok jegyei alapján a sémi írásbeliség kialakulását a proto-kánaániból vezette le (Kr.e. 1700). Ebből alakult ki egy proto arab elágazás (Dél-Arab, Etióp, Kr.e. 1300), illetve az archaikus görög (Kr.e. 1100). A proto-kánaáni vonal a föníciai írásban folytatódott (Kr.e. 1000), ami a Krisztus utáni első századig létezett. A héber és arámi írásbeliség a protokánaáni-föníciai csoportból alakult ki. A klasszikus arab szintén Dél-sémi nyelvnek számít, melynek

írásbelisége ugyancsak egy arámi elágazás. Az arab írás tulajdonképpen az arámiból fejlődött ki, melyet a nabateusok által kristályosodott ki. A sémi írás minden betűje mássalhangzó, leszámítva azokat, melyeket ki-műveltek mutató magánhangzóknak (matres lectionis). Eleinte ezeket a szavak végén használhatták, de a későbbiekben mediális pozíciókat is felvettek. A görögök voltak azok, akik néhány betűt megváltoztattak magánhangzóvá (Az alef-ből így lett A, az ayin-ból O, stb.). Ez a későbbiekben döntő különbségnek bizonyult: míg a görög és a latin írás alfabetikus, addig a sémi írás szótag rendszerű (minden sémi betű a mássalhangzón kívül egy hozzá kapcsolódó magánhangzót is reprezentál). A dologhoz az is hozzá tartozik, hogy a legrégebbi álandosult abc-rendszerben íródott dokumentum, egy ugariti levél (Ras-eš-Šamra), már Kr.e. 14. században megvolt. Postellus írástörténeti értekezése kapcsán a másik legnagyobb probléma az általa használt föníciai-héber terminológia. Tekintsünk végig a következő elnevezéseken: antik (ó)héber, vagy föníciai-héber; egy másik oldalról nézve „négyzetes” (square) héber, és még sorolhatnám... Azt hiszem, abban megegyezhetünk, hogy Postellus arra az írásra használhatta a héber kifejezést, mely általános gyakorlati használatban volt a héberek által Izraelben és Júdeában az első illetve a második templom (Plinius) periódusában. A másik talmudi terminus az asszír írás, ami ma „négyzetes” héberként ismert, melyet a zsidók az arámi írásból fejlesztettek ki.

Postellusnak mindenesetre igaza van abban, hogy a mi írásunk is a vonalas föníciai abc-ből származik. Föníciából, a Földközi-tenger keleti partvidékéről, vagyis a mai Libanonból. Az első írott emlékek erről a vidékről a Kr.e. 4. évezred végéről, esetleg a 3. évezred elejéről valók. Az egyiptomi feliratokban egyébként fanachu (vagy mantu) névvel jeölték a helyi lakosokat, mely előbbi elnevezésből alakult ki a görög Foiniké tájnév, vagyis a Fönícia szó. Európa népeinek írása pedig föníciai eredetű a göröggel együtt, mely utóbbiból a latin, a ciril, és a gót kialakult.

Azt hiszem, kijelenthetjük, hogy Postellus kimagasló nyelvtudása, rengeteg utazása, és legnagyobb igyekezete dacára megfeledezett egy,

a sémi nyelveket is magába foglaló nagyobb rendszerről, az afroázsiai nyelvek csoportjáról. Arról a körülbelül 250 nyelvet magába foglaló rendszerről, melyet legalább 175 millió etnikailag különböző ember beszél a Közel-Keleten, Észak-Afrikában, Észak-Kelet-Afrika nagy részén, és természetesen Közép-Afrika északnyugati sarkán –bár Postellus a *De Foenicum Literis*-ben a punokat és Karthágót is megemlíti. A középkorban Dél-Spanyolországban és Szicíliában is afroázsiai nyelvet beszélő arabok voltak, mely nyelvcsaládot napjainkban már csak a Máltaiak reprezentálják Európában. Az *afroázsiai* csoportba tartozik az egyik legnagyobb antik civilizáció nyelve, az *egyiptomi*; valamint a mintegy 40 nyelvet magába foglaló *kusita*, melyet körülbelül 15 millió ember beszél Etiópiában (Dzsibuti), Szomáliában, illetve ÉNY-Kenyában. Ilyen nyelv többek között a Bedzsa, melyet mintegy 200.000 muszlim beszél. Az agau is hasonló, mely Etiópia uralkodó nyelve volt a semita előtt. Jellegzetessége a bedzsával együtt, hogy az állítmány felismerhető a mondat végén. További afroázsiai csoport az *omotikus* (körülbelül 35 nyelv-járás); a *berbero-lybiai* (É-Afrika, Egyiptom, Szahara, Sineai-félsziget keleti része, Tunisz-Karthágó, Kanári-szigetek, Marokkó, Atlasz-hegység); a *sémi* (É-Afrika, Egyiptom, Mezopotámia, Jordán-Arab félsziget, Szudán, Dzsibuti, Kis-Ázsia), valamint a *Csád*.

Természetesen van néhány olyan nyelvi kapcsolat, mely mindenhol megtalálható. Ilyen például a 't', mint a nőnem (sokszor második személy) jele. Valamint néhány kifejezés szóképzésének a gyöke is meg egyezik, mint például a 'mut' (= halál) esetében. Azért oda kell figyelni azokra a jellegzetességekre is, melyek csak néhány csoportnál találhatók meg. Ilyen szógyök a 'sim' = név, mely mindenhol megtalálható –csak nem az egyiptomiban. Az előképzős (prefix) ragozás segítségével bizonyító erejű igazolást nyert a sémi, kusita, berber; míg a toldalékképzős (suffix) ragozás által a sémi, egyiptomi, berber rokonság. Mindezek ellenére nem szabad dogmatikusan elhinni, hogy a régebbi datálás szükségszerűen sokkal archaikusabb állapotot tükröz. Néhány, az utóbbi időben felfedezett nyelvi jelenség valószínűleg egyenes túlélője a leg-regebbi időeknek...

A fentiekben kétnyelvű faksimile kiadásban közöltük a *De Foenicum literis, seu de prisco Latinae et Graecae Linguae caractere, ajsque antiquissima origine...*-nek egy 1552-ben, Párizs városában kiadott változatát –*Guillielmus Postellus* tollából. Mégpedig abban a formában, ahogyan én azt Dán Róbert (1936–1986) hagyatékában találtam, az általa készített nyersfordítást is felhasználva.

Frank D. Dániel

Bibliográfia

- A. M. Habermann, Ha-Madpiss Daniel Bomberg u-Reshimat Sifre Beth Defusso (1978)
- Dán Róbert, Humanizmus, reformáció, antitrinitarizmus és a héber nyelv Magyarországon (Akad. Bp., 1973)
- Darab – Gesztelyi, C. Plinius Secundus (Maior, vagy id. Plinius, Kr.u. 23/4–79). A legújabb kutatások irányai és eredményei. In: Bevezetés az ókortudományba. 4. (2001) 361–375. p.
- Dobos Károly, Sémi népek, afro-ázsiai nyelvek. Egyetemi jegyzet. PPKE-BTK. Piliscsaba (1999)
- Gadamer (H. G.), Igazság és módszer. Osiris. Budapest (2003)
- Grotius Hugo, A háború és a béke jogáról. Helikon-Európa. Budapest (1975)
- Jack Fellman, Notes on the Term “Afro-Asiatic” JSTOR. Current Anthropology, Vol. 19, No. 3 (Sep., 1978), p. 604.
- Marion Kuntz, Guillaume Postel, Prophet of the Restitution of All Things, His Life and Thought, Martinus Nijhoff Publishers, Hague (1981)
- Naveh Joseph, Early History of the Alphabet: An Introduction to West Semitic Epigraphy and Paleography. Jerusalem: The Magnes Press, The Hebrew University (1987)
- C. Plinius Secundus: A természet históriája. Válogatott részek az I–VI. könyvekből. Bukarest, Kriterion (1973)
- Tamás Aquinói, Summa Theologiae. 1–2. Köt. Bp. Veritas. Bp. (1994–1995)
- Valérie Neveu, Bibliothèque Municipale de Rouen. Revue des Études Juives, CLV (1–2) janvier-juin p. 75–105. (1996)